

STRATEGIJA RAZVOJA GRADA LIVNO

2022-2027

Livno, 2021. god.

Sadržaj

1. UVOD.....	3
1.1 Pristup izradi strategije	3
2. Strateška platforma	4
2.1 Analiza stanja	4
a. Zemljopisni položaj i prirodne karakteristike.....	4
b. Demografske karakteristike i kretanja	5
c. Pregled stanja i kretanja u lokalnom gospodarstvu.....	8
d. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada	16
e. Pregled stanja i kretanja u području društvenog razvoja	18
f. Stanje javne infrastrukture i javnih usluga	27
g. Stanje administrativnih usluga lokalne samouprave	31
h. Zaštita okoliša i upravljanje otpadom.....	31
i. Staje po pitanju rizika od katastrofa i nesreća.....	34
j. Stanje prostorno planske dokumentacije.....	36
k. Analiza proračuna i projekcije sredstava za financiranje realizacije strategije.....	38
2.2. SWOT analiza i strateško fokusiranje.....	46
2.3. Vizija razvoja i strateški ciljevi.....	49

1. UVOD

Strategija integriranog razvoja Grada Livna 2022-2027. je ključni strateško-planski dokument Grada Livna na kojem se temelji poduzimanje poticaja za rast i razvoj lokalne zajednice. Strategija integriranog razvoja Grada Livna obuhvaća ekonomsku, društvenu i ekološku kao i prostornu dimenziju razvoja.

Strategija integriranog razvoja Grada Livna sukladna je strategijama i politikama viših razina vlasti i dokumentima međunarodnih institucija, nužnih za njeno formuliranje i opredjeljenje, posebice u oblastima ljudskih prava, prava djece, žena, manjina, osoba s posebnim potrebama i sl.

Strategiju integriranog razvoja Grada Livna izradila su radna tijela koje je imenovao Gradonačelnik. Pri tome je osigurano puno sudjelovanje predstavnika javnog, privatnog i civilnog sektora.

1.1 Pristup izradi strategije

Strategija razvoja Grada Livna pripremljena je sukladno metodologiji koja je propisana Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH.

Vodeća načela na kojima se zasniva planiranje lokalnog razvoja su otvorena metoda koordinacije, ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane, horizontalna i vertikalna koordinacija, partnerstvo, javnost i transparentnost. Također, proces izrade Strategije integriranog razvoja Grada Livna vođen je i načelom održivosti koje podrazumijeva integriranost najvažnijih ekonomskih, društvenih i okolišnih aspekata. Tako integrirana strategija razvoja ima cjelovit pristup i obuhvaća ekonomske, društvene i okolišne aspekte razvoja usklađene sa prostornim mogućnostima.

Proces izrade Strategije razvoja Grada Livna odvijao se u sljedećim fazama:

- a) izrada strateške platforme;
- b) određivanje prioriteta i mjera;
- c) identifikacija strateških projekata;
- d) provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata;
- e) izrada indikativnog financijskog okvira za provedbu Strategije;
- f) definiranje načina provedbe, praćenja, izvještavanja i evaluacije Strategije;
- g) usvajanje Strategije.

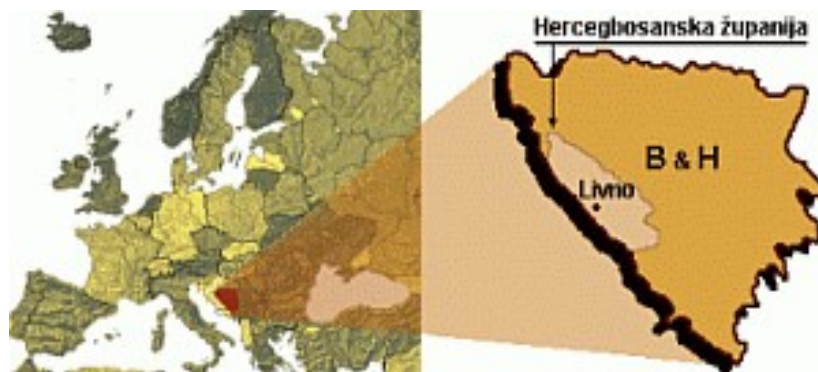
Proces izrade strategije uzeo je u obzir sve dosadašnje napore u izradi strategija i drugih strateško planskih dokumenata koji su izrađeni u prethodnom razdoblju.

2. Strateška platforma

2.1 Analiza stanja

a. Zemljopisni položaj i prirodne karakteristike

Grad Livno se nalazi u jugozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine na nadmorskoj visini od 730 m i prostire se na površini od 994 km². Livno graniči sa općinama Tomislavgrad, Bosansko Grahovo, Glamoč i Kupres. Zbog svog položaja Livno je oduvijek imalo značajno geostrateško značenje kao i veliku prometnu važnost za komunikaciju između srednjeg Jadrana i unutrašnjosti Bosne i Hercegovine.

Slika 1 - Zemljopisni položaj Livna

Livno je smješten na rubu Livanjskog polja koje je 2008. godine proglašeno za važno stanište od međunarodnog značaja pod okriljem Ramsarske konvencije. Hidrološke prilike, reljef, klima i sl. svrstavaju područje Livna u kontinentalno s hladnim zimama, vlažnim proljećima, te suhim i toplim ljetima i jesenima s ranim mrazovima, što ima utjecaja u

odabiru kultura i kultivara u biljnoj proizvodnji. Planinsku klimu Livna karakteriziraju svježija ljeta i hladne do vrlo hladne zime, te nešto kraća ljeta i jeseni u odnosu na mediteransku klimu.

Tipično kao i za druga kraška područja višak oborina javlja se tijekom jeseni, zime i proljeća, a manjak tijekom ljeta kada je vlaga najvažnija za razvoj biljaka. Višak vlage uzrokuje poplave oraničnih površina sve do kasnog proljeća (Livanjsko polje) što ima ograničavajući učinak za poljoprivrednu proizvodnju.

Grad Livno ima prosječnu godišnju temperaturu 10,5 °C sa najhladnijim siječnjem i najtoplijim srpnjem mjesecom. Jedina dva mjeseca koji nemaju negativne temperature su srpanj i kolovoz. Od rujna mjeseca prema listopadu, studenom i prosincu temperatura znatno opada što opet predstavlja ograničavajući faktor kod planiranja biljne proizvodnje.

Što se tiče hidrološke situacije može se konstatirati da je grad Livno bogat vodom. Tri rijeke Bistrica, Sturba i Žabljak, te Buško i jezero Mandak pogodni su za obavljanje kako gospodarskog tako i sportskog i turističkog ribolova.

Na livanjskom području dominiraju mineralno-močvarna, smeđa tla na glinama, plitka tresetna, pjeskovita tla, aluvijalna, koluvijalna, silikatna, pseudoglejna tla i kombinacije navedenih tala. Ova tla su slabo osigurana fiziološki aktivnim tvarima (hranjivim) pa je odabirom kultura, plodoredom, organskim-stajskim gnojenjem i mineralnom hranidbom za svaku parcelu neophodno utvrditi optimalne vrijednosti kako u uvjetima suhog gospodarenja, tako i u uvjetima natapanja.

Livanjsko područje izloženo je vjetrovima tijekom cijele godine, što svakako utječe na tijek poljoprivredne proizvodnje. Brzina vjetra veća od 80 KM/h tijekom proljeća i jeseni uzrokuje nastanak erozije, pa je na određenom uzgojnom području neophodno osigurati vjetrozaštitne pojaseve sadnjom različitih sadnica, a najčešće su to topole. Na tresetnim i polutresetnim tlima posljedice erozije mogu biti izuzetno velike pa čak i odnijeti organski sloj od 10 cm dubine tla.

Zaključak

Grad Livno se nalazi na povoljnom geostratešku i prometnu poziciju koja spaja Jadran sa unutrašnjosti Bosne i Hercegovine, te bi u perspektivi trebalo pronaći način kako ovu poziciju vrednovati i iskoristiti za razvoj Livna. Zemljopisne i klimatske karakteristike Livna su dosta ograničavajuće u odnosu na okruženje s obzirom da klimatski uvjeti uvelike ograničavaju razvoj poljoprivredne proizvodnje. Kako bi se ovi manje povoljni uvjeti pretvorili u prednosti potrebno je posvetiti se razvoju projekata koji će smanjiti negativne utjecaje prirodnih karakteristika odnosno usmjeriti pažnju na razvoj u kojem će ove prirodne karakteristike biti iskorištene kao komparativna prednost. Također, utjecaj ograničavajućih klimatskih karakteristika može se umanjiti kroz uvođenje i primjenu novih tehnologija te drugačiji pristup razvoju poljoprivrede kao i drugih grana gospodarstva.

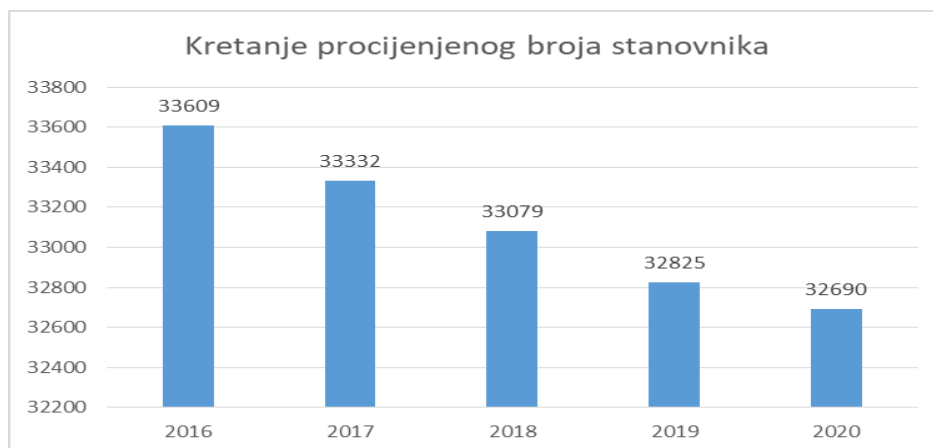
b. Demografske karakteristike i kretanja

Ukupan broj i struktura stanovništva

Prema podacima popisa stanovništva iz 2013. godine Grad Livno imao je 34.133 stanovnika od čega je 49,9% muškaraca, a 50,01% žena. U gradskom području živi 23% stanovništva dok u ostalim odnosno ruralnim dijelovima živi 77% stanovništva. Broj domaćinstava prema popisu stanovništva iz 2013. godine iznosio je 9.028, a prosječan broj članova po domaćinstvu je 3,77. Najveći udio domaćinstava je sa dva (19%) i sa 4 člana (19%).

Prema nacionalnoj strukturi stanovništva sukladno popisu iz 2013. godine 86% stanovništva čine Hrvati, 12% čine Bošnjaci, dok Srbi čine 1% stanovništva. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku procijenjeni broj stanovnika u 2020. godini iznosio je 32.690, što je u odnosu na broj stanovnika prema popisu iz 2013. godine manje za 4%.

Također, kroz proteklih pet godina, tj. od 2016. do 2020. godine bilježi se kontinuiran pad procijenjenog broja prisutnog stanovništva u Gradu Livnu. Broj procijenjenog prisutnog stanovništva u 2020. godini u odnosu na 2016. godinu manji je za 3%.

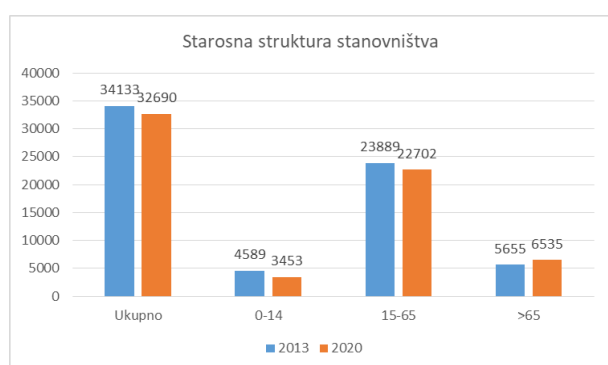

Slika 2 - Kretanje procijenjenog broja stanovnika (Izvor: FZS)

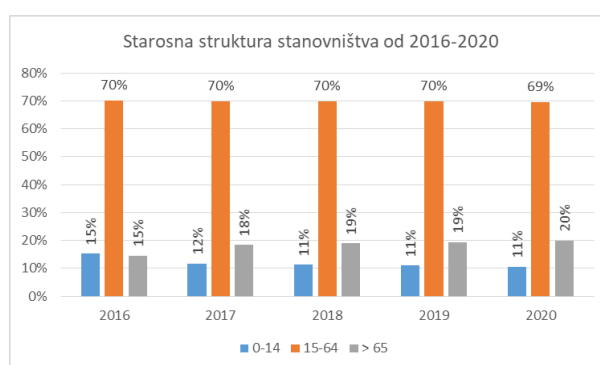
Po starosnoj strukturi stanovništva, prema popisu stanovništva iz 2013. godine, udio punoljetnih u ukupnom broju stanovnika je 82%, dok je udio stanovništva u dobi do 14 godina starosti samo 13%, a udio stanovništva u dobi od 15 do 64 godine starosti je 70%. Udio stanovništva iznad 65 godina starosti je 17%.

Međutim, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku udio procijenjenog broja stanovnika u dobi do 14 godina starosti u 2020. godini je 11%, a udio stanovništva u dobi od 15 do 64 godine starosti je 69%. Udio stanovništva iznad 65 godina starosti je 20%.

U promatranih pet godina od 2016. do 2020. godine Grad Livno bilježi negativan trend u starosnoj strukturi stanovništva. Naime, udio stanovnika u dobi do 14. godina starosti je u 2020. godini u odnosu na 2016. godinu manji za 4%, dok je udio stanovnika starijih od 65 godina veći za 5%. Udio stanovnika u dobi od 15 do 64 godine starosti u 2020. godini je manji za 1% u odnosu na 2016. godinu.

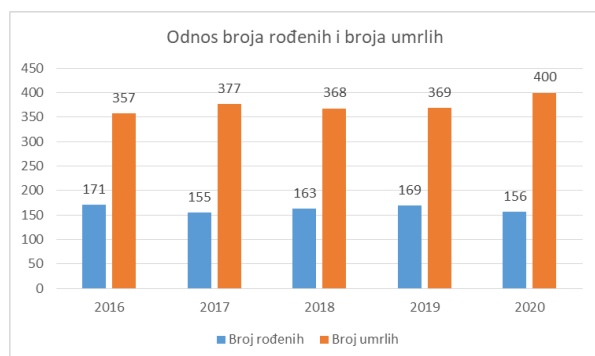
Slika 3 - Starosna struktura stanovništva (Izvor: FZS)

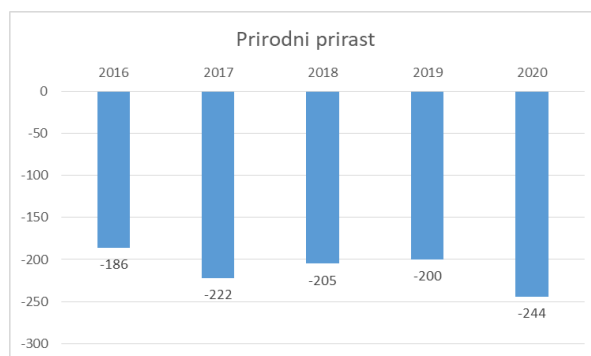
Slika 4 - Starosna struktura stanovništva od 2016-2020 (Izvor: FZS)

Prirodni priraštaj

Prirodni prirast stanovništva u Gradu Livnu bilježi negativan trend. U razdoblju od 2016. do 2020. godine bilježi se kontinuiran rast broja umrlih stanovnika, osim u 2018. godini kada je zabilježen lagan pad. Također, bilježi se pad broja rođenih. Naime, broj rođenih u 2020. godini u odnosu na 2016. godinu je manji za 9%, dok je broj umrlih u 2020. godini veći u odnosu na 2016. godinu za 11%. Prirodni prirast stanovništva u Gradu Livnu u 2020. godini je iznosio -244, dok je u 2016. godini iznosio -186. Na razini županije u 2020. godini prirodni prirast stanovništva iznosio ja -607.

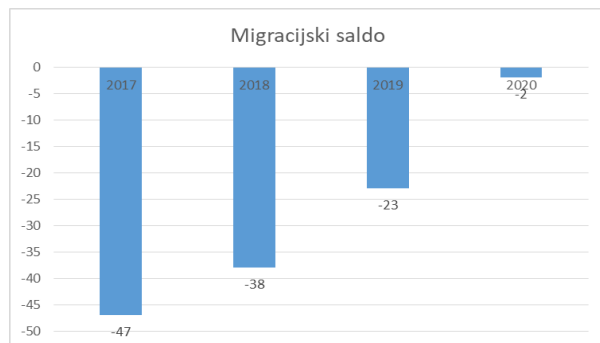
Slika 5 - Odnos broja rođenih i umrlih (izvor: FZS)

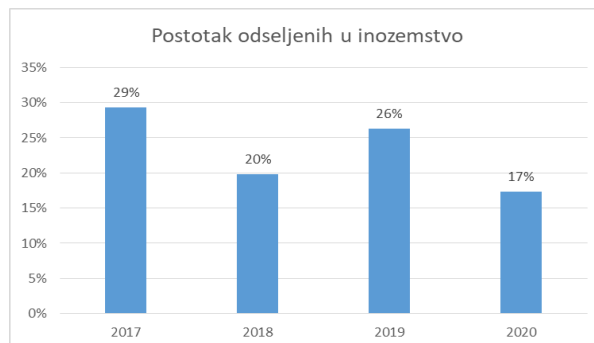
Slika 6 - Prirodni prirast stanovništva (Izvor: FZS)

Migracije

Grad Livno bilježi negativnu stopu migracija, odnosno više je odseljenih nego doseljenih. Iako je migracijski saldo negativan bilježi se smanjenje migracijskog salda. Naime u 2017. godini migracijski saldo je iznosio -47, dok je u 2020. godini iznosio -2.

Slika 7 - Migracijski saldo (Izvor: FZS)

Slika 8 - Postotak odseljenih u inozemstvo (Izvor: FZS)

Dijaspora

Grad Livno ne raspolaže evidencijom dijaspore niti ima razvijene mehanizme suradnje s dijasporom. Međutim, identificirano je sedam Livanjskih zajednica koje kao udruge djeluju u dijaspori:

1. Livanjska zajednica- Zurich,
2. Livanjska zajednica Osječko-baranjske županije,
3. Livanjska zajednica Vukovarsko-srijemske županije,
4. Livanjska zajednica Zagreb,
5. Livanjska zajednica Frankfurt,
6. Livanjska zajednica Kaštela,
7. Hrvatsko društvo Južnog Ontarija Livno 892.

Ciljevi livanjskih zajednica u dijaspori su očuvanje identiteta te promocija kulturnih, vjerskih, sportskih, povijesnih i humanih vrijednosti livanjskog kraja.

Zaključak

Iz kratke demografske analize razvidni su određeni problemi kao i razvojne potrebe:

- **Izražen trend smanjenja broja stanovnika** – ovaj problem zahtjeva pokretanje projekata i aktivnosti u segmentu gospodarstva i stvaranja poslovnih prilika ali i na podizanju kvalitete društvenih i javnih usluga i infrastrukture.
- **Rast negativne stopa prirodnog prirasta stanovništva** – ovaj problem zahtjeva razvoj demografskih mjera kako bi se smanjila negativna stopa prirasta.
- **Smanjenje udjela stanovništva u dobi do 14 godina starosti** – ovaj problem također zahtjeva pokretanje aktivnih demografskih mjera, posebno za mlade obitelji.
- **Povećanje udjela starijih iznad 65 godina starosti** – ovaj problem zahtjeva razvoj mjera i projekata u segmentu potpore mladima kako bi se mladi zadržali u Livnu i kako bi se dugoročno promijenio udio mladih i starih.

- **Nepostojanje sustavne suradnje s dijasporom** – Potrebno je razraditi program suradnje s dijasporom u svim segmentima te unaprjeđivanje odnosa sa udrugama, gospodarstvenicima, mladima i sportskim društvima Grada Livna i dijaspore.

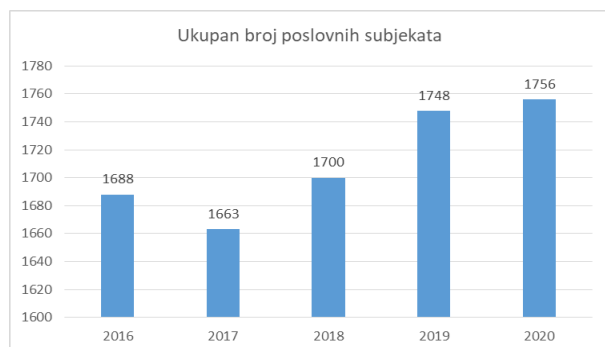
c. Pregled stanja i kretanja u lokalnom gospodarstvu

Grad Livno se prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja u 2020. godini nalazio na 49. mjestu po razini razvijenosti od ukupno 79 jedinica lokalne samouprave u Federaciji BiH i svrstava se u skupinu srednje razvijenih jedinica lokalne samouprave.

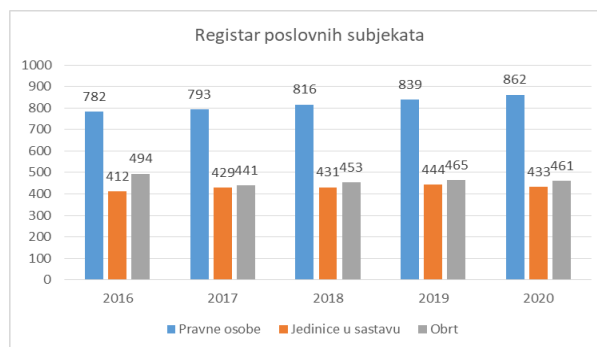
Poduzetništvo

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u Gradu Livnu je u 2020. godini bilo ukupno 1756 poslovnih subjekata od čega je 49% pravnih subjekata, 25% je u sastavu pravnih osoba, dok je 26% obrta.

U razdoblju od 2016. do 2020. godine bilježi se rast broja pravnih subjekata koji se vode u registru, a također se bilježi i rast broja obrta. Broj jedinica u sastavu pravnih osoba se u 2020. godini smanjio u odnosu na 2019. godinu. Također, od 2017. godine se bilježi rast ukupnog broja poslovnih subjekata koji se vode u registru.

Slika 9 - Ukupan broj poslovnih subjekata (Izvor: FZS)

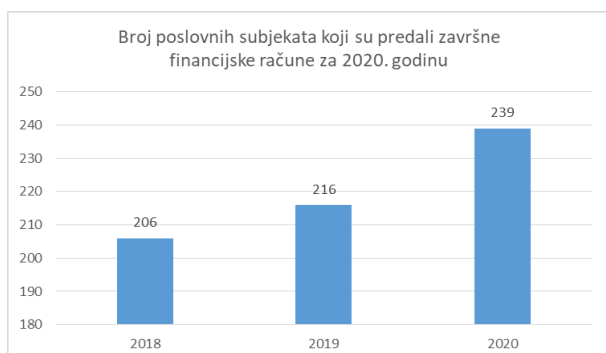

Slika 10 – Struktura poslovnih subjekata (Izvor: FZS)

U strukturi pravnih osoba koje se vode u registru pri Federalnom zavodu za statistiku najveći udio je kod ostalih uslužnih djelatnosti, tj. 27% (djelatnost S), te 22% kod trgovine na veliko i malo i popravak motornih vozila (djelatnost G), a na trećem mjestu je prerađivačka industrija sa 12% (djelatnost C).

U strukturi obrta najviše je zastupljena djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo) sa 30% (Djelatnost I). Na drugom mjestu je trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala sa 20% (Djelatnost G), te potom poljoprivreda, šumarstvo i ribolov sa 14% (Djelatnost A). Ostale uslužne djelatnosti zauzimaju 11% (Djelatnost S), dok stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti zauzimaju 7% (Djelatnost M).

Prema podacima analitičke tvrtke Dun&Bradstreet, broj poslovnih subjekata koji su predali završne financijske račune za 2020. godinu iznosio je 239, te je veći za 10% u odnosu na 2019. godinu. Ovih 239 poslovnih subjekata zapošljavalo je 1986 zaposlenih što je 44% od ukupnog broja zaposlenih osoba u Gradu Livnu.

Slika 11 – Broj aktivnih poslovnih subjekata (Izvor: D&B)

Slika 12 - Broj zaposlenih u aktivnim poslovnim subjektima (Izvor: D&B)

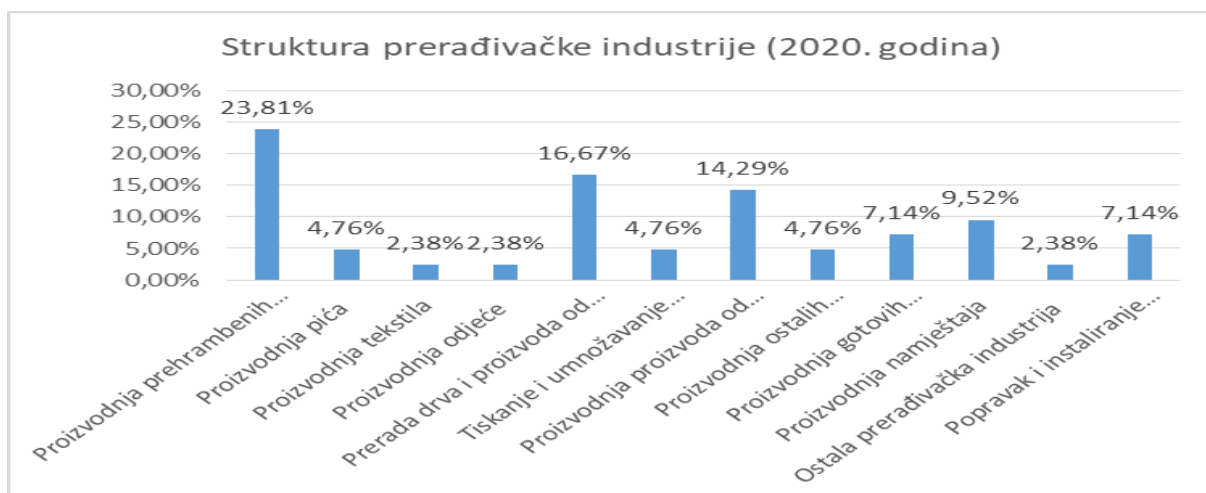
Kada se analiziraju poslovni podaci za poslovne subjekte koji su predali završne finansijske račune za 2020. godinu bilježi se pad ukupnih prihoda te pad broja zaposlenih u odnosu na 2019. godinu ali se bilježi rast neto dobiti. Ovi negativni trendovi u 2020. godini se mogu pripisati posljedicama izbijanja pandemije COVID-19 i ograničavanja poslovnih aktivnosti.

KATEGORIJE	2018	2019	2020
Ukupni prihodi	91.098.026,41	100.517.458,06	97.734.586,85
Neto poslovni rezultat	2.142.650,95	2.944.603,57	3.785.056,47
Broj zaposlenih	2.000,00	2.084,00	1.986,00
Broj uključenih subjekata	206	216	239

Tablica 1 - Poslovni pokazatelji aktivnih poslovnih subjekata (Izvor: D&B)

U strukturi poslovnih subjekata koji su predali završne finansijske račune za 2020. godinu najveći dio zauzima trgovina na veliko i malo i popravak vozila i motocikla (Djelatnost G) sa 29,71%. Prerađivačka industrija (Djelatnost C) zauzima 17,57%. Poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo (Djelatnost A) zauzima 8,79%, a stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (Djelatnost M) zauzimaju 8,37%.

U strukturi prerađivačke industrije najzastupljenija je proizvodnja prehrambenih proizvoda (23,81%), prerada drva i proizvoda od drva i pluta osim namještaja – proizvodnja proizvoda od slame i pletenog materijala (16,67%), proizvodnja proizvoda od gume i plastike (14,29%), proizvodnja namještaja (9,52%).

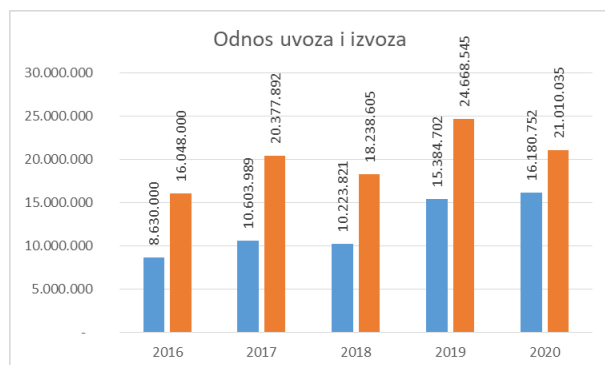

Slika 13 - Struktura prerađivačke industrije (Izvor: D&B)

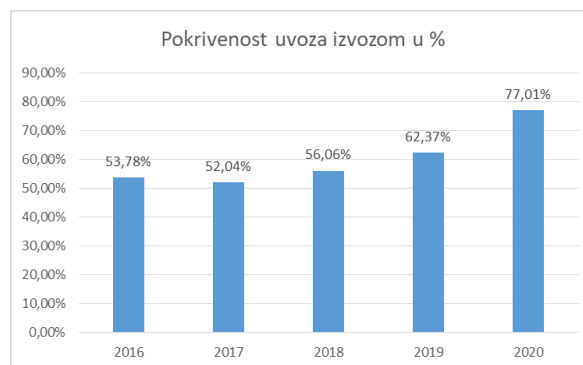
Prihodi i vanjsko trgovinska razmjena

Izvoz ostvaren u Gradu Livnu u 2020. godini iznosi je 16.180.752 KM, dok je ostvareni uvoz iznosio 21.010.035 KM. Na razini županije ostvareni izvoz u 2020. godini iznosio je 99.767.591 KM. Udio izvoza ostvarenog u Gradu Livnu u odnosu na ostvaren izvoz na razini županije u 2020. godini bio je 16%. Usporedbe radi udio ostvarenog izvoza u općini Tomislavgrad u odnosu na izvoz ostvaren na razini županije bio je 51%.

Pokrivenost uvoza izvozom u Gradu Livnu u 2020. godini iznosio je 77,01, te se od 2016. godine bilježi pozitivan trend pokrivenosti uvoza izvozom.

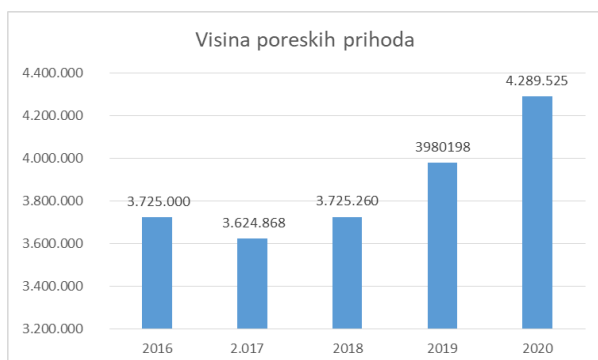

Slika 14 - Odnos uvoza i izvoza (Izvor: FZZPR)

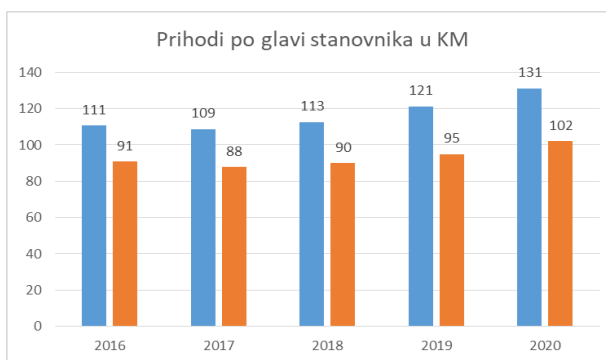

Slika 15 - Pokrivenost uvoza izvozom (Izvor: FZZPR)

Poreski prihodi u 2020. godini iznosili su 4.289.525 KM i od 2017. godine bilježe kontinuiran rast. Poreski prihodi u 2020. godini porasli su u odnosu na 2016. godinu za 13%. Također, poreski prihodi po glavi stanovnika također bilježe kontinuiran rast u promatranom razdoblju i veći su u odnosu na HBŽ.

Slika 16 - Visina poreskih prihoda (Izvor: FZZPR)

Slika 17 - Prihodi po glavi stanovnika (Izvor: FZZPR)

Poslovna infrastruktura

U Gradu Livnu trenutačno postoje četiri poslovne zone ukupne površine 1.337.000 ha, od čega je za ulaganja slobodno 301.705 ha. Sve zone su zelene tj. „greenfield“ zone namijenjene komercijalnim djelatnostima.

Poslovna zona	Tip zone	Ukupna površina (ha)	Slobodna površina (ha)	Infrastruktura
Poslovna zona "Jug"	Zelena	160.000	2963	da
Poslovna zona "Begovača"	Zelena	358.000	54.000	djelomično
Poslovna zona "Rasadnik"	Zelena	319.000	176.679	djelomično
Poslovna zona "Brda"	Zelena	500.000	68.153	djelomično

Tablica 2 - Popis poslovnih zona (Izvor: Grad Livno)

Poslovna zona "Jug" je kompletno popunjena te trenutno u zoni posluje 26 subjekata sa oko 250 zaposlenih.

Gospodarska zona „Begovača“ nalazi se sjeveroistočno od Grada Livna uz magistralni put Livno – Sarajevo i udaljena je od središta grada 3 kilometra. Riječ je o greenfield zoni površine 358.000 m² s namjenom za proizvodne i uslužne djelatnosti. Dostupna površina je 54.000m². Od infrastrukture u zoni postoji elektro-energetska mreža i primarni vod vodoopskrbe.

Poljoprivredno-proizvodna zona „Brda“ nalazi se 10 kilometar jugozapadno od Grada Livna. Sa sjeverozapadne strane poljoprivredno-proizvodne zone prolazi regionalna prometnica R416. Riječ je o greenfield zoni površine 500.000 m² s namjenom za poljoprivredne, proizvodne i komercijalne djelatnosti. U zoni obuhvata Zone nalazi se aerodrom „Stipe Krišto“. Aerodrom "Stipe Krišto" ima status letjelišta za zrakoplove do 5700 kg težine i registriran je u BHDCA pod oznakom LQLV. Slobodna površina u zoni je 68.153 m² (14 parcela) te od infrastrukture u zoni postoji elektro-energetska mreža i primarni vod vodoopskrbe.

Poslovna zona „Rasadnik“ nalazi se 1 kilometar jugozapadno od Grada Livna. S južne strane poslovne zone prolazi magistralni put M16 Livno - Split koji je ujedno i pristupna prometnica za zonu. Riječ je o novoosnovanoj greenfield zoni površine 319.000m² s namjenom za proizvodne, trgovačke i uslužne djelatnosti. Slobodna površina u zoni je 175.679 m² (36 parcela), a od infrastrukture u zoni postoji elektro-energetska mreža, primarni vod vodoopskrbe i primarni kanalizacijski vod.

Pored četiri poslovne zone, u Gradu Livnu je osnovan i Tehnološki park „Linnovate“. Tehnološki park „Linnovate“ osnovan je 2018. godine kao zaklada sukladno Zakonu o udruženjima i zakladama BiH. Zaklada Linnovate je nevladina, nepolitička i neprofitna organizacija u svrhu razvoja grada Livna i Hercegbosanske županije. Osnivači Zaklade su Bernardin Čenan iz Livna, Božo Perić iz Livna, Marin Jozić iz Livna i Mate Rimac iz Sv. Martina pod Okićem, Samobor RH. U sklopu TP Linnovate djeluje poslovni inkubator koji je od svog osnivanja podržao 13 START UP-ova sa područja HBŽ kroz proces pred inkubacije (start up akademije) i inkubacije. Misija TP je izgradnja poslovnog okruženja za stvaranje perspektivnije budućnosti.

Turizam

Grad Livno se po broju ostvarenih dolazaka i broju ostvarenih noćenja nalazi na trećem mjestu u HBŽ. U 2021. godini u Gradu Livnu je ostvareno ukupno 4.537 dolazaka i 5.680 noćenja. Dužina boravka turista je u prosjeku 1,25 dana.

JLS	2020		2019		2018		2017		2016	
	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja
Tomislavgrad	2050	2906	4563	6782	2824	4355	2502	3494	1642	2271
Livno	1825	1882	3568	3775	2968	3186	2244	2588	1703	1863
Kupres	2012	4736	4364	8682	3666	8736	4372	11276	3362	6678
Drvar	98	98	454	454	286	286	331	331	387	387
UKUPNO	5985	9622	12949	19693	9744	16563	9449	17689	7094	11199

Tablica 3 - Dolasci i noćenja turista (Izvor: Grad Livno)

Turistička zajednica Grada Livna je osnovana odlukom GV Livno 2018. godine u cilju razvoja, unaprijeđena i promicanja turizma. Do sada je donesen Statut TZ, imenovana je Skupština i Predsjednik Turističke zajednice, te je dodijeljen prostor na korištenje Turističkoj zajednici koji je potrebno rekonstruirati i opremiti. Za pokretanja rada Turističke zajednice Grada Livna potrebno je imenovati Turističko vijeće i Nadzorni odbor. Uredbom o turističkim zajednicama u HBŽ je predviđena naplata boravišne pristojbe na način da se ista plaća na račun Turističke zajednice HBŽ pa se dijeli u postotku 70% TZ lokalne zajednice i 30% TZ HBŽ. Kako je račun TZ HBŽ blokiran, a uredbom nije predviđen drugačiji način da TZ lokalnih zajednica naplaćuju boravišnu pristojbu, na ovaj prihod koji je jedan od dva načina financiranja TZ Grada Livna ne može računati.

Poljoprivreda

Ukupna površina zemljišta u Gradu Livnu iznosi 99.405 ha od čega je 79,8% poljoprivredno zemljište, 17,5% je šumsko tlo, a 2,7% je neplodno tlo. Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta je 79.299 ha od čega je 62% u vlasništvu Grada, a ostalih 38% je privatno poljoprivredno zemljište. U vlasništvu Grada veće su površine pod pašnjacima, dok je u privatnom vlasništvu najviše livada, oranica i vrtova.

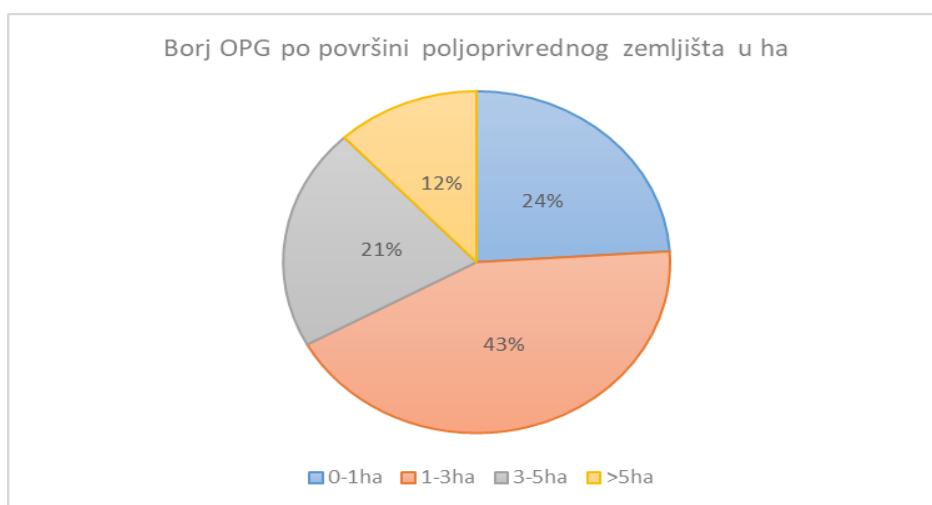
Kategorija zemljišta	Površina (ha)				
	Privatno	%	Javno	%	Ukupno
Oranice i vrtovi	10.328	86	1.625	14	11.953
Voćnjaci	33	82	7	18	40
Livade	13.868	72	5.321	28	19.189
Ukupno obradivo zemljište	24.229	78	6.953	22	31.182
Pašnjaci	5.687	12	42.430	88	48.117
Ukupno poljoprivredno zemljište	29.916	38	49.383	62	79.299

Šumsko tlo					17.422
Neplodno tlo					2.684
Ukupno:					99.405

Tablica 4 - Poljoprivredne površine i kategorije zemljišta (Izvor: Grad Livno)

Na području Grada Livna upisano je ukupno 1.147 gospodarstava u registar OPG i PS (obiteljska poljoprivredna gospodarstva 1.093 i pravni subjekti 54). Ostvareni dohodak u poljoprivrednom sektoru od strane privatnog sektora u Gradu Livnu u 2019. godini iznosio je 4.521.998,00 KM, dok je u 2020. godini iznosio 5.875.767,00 KM, što je povećanje za 23%.

Ako analiziramo broj obiteljskih gospodarstava po površini zemljišta vidljiva je dominantnost usitnjenih posjeda. Naime, 43% obiteljskih gospodarstava nalazi se na veličini posjeda od jednog do tri hektara, a svega 12% na posjedima većim od 5 ha.

Slika 18 - Prosječna površina poljoprivrednog zemljišta po OPGu (Izvor: Grad Livno)

Biljna proizvodnja – Ukupna poželjena površina u segmentu biljne proizvodnje u 2020. godini bila je 6.140 ha, dok je ukupno ostvarena vrijednost prinosa u biljnoj proizvodnji bila 7.341.420 KM. Biljna proizvodnja bazirana je na uzgoju žitarica, povrtnog bilja na otvorenom (plastenička proizvodnja povrća u zaštićenom prostoru), krmnog bilja, dugogodišnjih nasada voćnjaka, i aromatičnog, ljekovitog i medonosnog bilja.

U strukturi sjetvenih površina na području Grada Livna dominiraju žitarice. Od žitarica najviše su zastupljene ratarske kulture i to: ječam, pšenica, raž, tritikale, heljda, zob, suražica i kukuruz ukupne vrijednosti prinosa u 2020. godini 2.622.400 KM.

Od povrtnih kultura najzastupljeniji su: krumpir, kupus, crni i bijeli luk, grah, mrkva i ostalo povrće (rajčica, peršin, salata, grašak, paprika i krastavac) ukupne vrijednosti prinosa 2.326.160 KM.

Od stočnog krmnog bilja najzastupljenije su travno djetelinske smjese, djetelina, lucerka, kukuruz za krmu, stočna repa i mješavina mahunjača sa travama i žitima ukupne vrijednosti prinosa od 2.392.860 KM.

Naglašena kraška konfiguracija prostora Livanjskog polja, njegova nadmorska visina i prisutna kvaliteta tla daje dosta specifične mogućnosti za ozbiljnu biljnu proizvodnju žitarica, povrtnog, krmnog bilja, dugogodišnjih nasada voća, aromatičnog i ljekovitog bilja. Također, neophodno je poticati

poljoprivredne proizvođače povrća za proizvodnju u zatvorenim prostorima sa sustavom navodnjavanja kap po kap (plastenici i staklenici) što je najintenzivniji oblik gajenja povrća ili hidroponski uzgoj, a značajan je što se može ograničiti na manjim površinama, sa većim prinosima te se lakše može plasirati na tržište u svako doba godine.

Usjevi	Požnjevena površina u ha	Prinos, tona		Prosječna cijena 1 t u KM	Vrijednost prinosa u KM
		Ukupno Tona	Po ha		
Pšenica	750	1.650	2,2	440	726.000
Raž	100	220	2,2	450	99.000
Ječam	2.120	3.816	1,8	400	1.526.400
Zob	30	45	1,5	470	21.150
Suražica	8	19	2,4	470	8.930
Kukuruz u zrnu	20	36	1,8	430	15.480
Tritikale	125	238	1,9	380	90.440
Heljda	90	90	1,0	1.500	135.000
Ukupno žita:	3.243				2.622.400
Krumpir	270	4.050	15,0	490	1.984.500
Mrkva	21	105	5,0	470	49.350
Crni luk	24	103	4,3	780	80.340
Bijeli luk	11	28	2,5	2.950	82.600
Grah zrno	18	27	1,5	2.450	66.150
Kupus i kelj	31	186	6	270	50.220
Ostalo povrće	21	40	1,9	325	13.000
Ukupno povrće	396				2.326.160
Djetelina-sijeno	40	136	3,4	190	25.840
Lucerka – sijeno	140	504	3,6	190	95.760
Kukuruz za krmu-zelena masa	125	3.750	30,0	190	712.500
Stočna repa i ostalo krmno bilje usjevi i pod usjevi	16	320	20,0	190	60.800
Travno – djetelin. Smjesa	2.190	7884	3,6	190	1.497.960
Ukupno krmno bilje	2.501				2.392.860
SVEUKUPNO:	6.140				7.341.420

Tablica 5 - Količina poljoprivredne proizvodnje po vrsta usjeva (Izvor: Grad Livno)

Voćarska proizvodnja - Područje Livna karakterizira prisutnost ekstenzivnih i poluintenzivnih nasada voćaka. Prema službenim statističkim podacima (Obrazac DV-POLJ) ukupan broj rodnih stabala u 2020. godini je 44.207 od čega je najviše stabala šljive, potom oraha pa jabuka. U 2020. godini ukupan prinos bio je 110 tona od čega je najviše šljive 55 tona te potom jabuka 25 tona.

Voćna stabla	2018			2019			2020		
	Broj rodnih stabala	Prinos		Broj rodnih stabala	Prinos		Broj rodnih stabala	Prinos	
		Ukupno tona	kg po stablu		Ukupno tona	kg po stablu		Ukupno tona	kg po stablu
Trešnje	1925	10	5	1910	5	2,5	1915	7	3,5
Višnje	300	1	4	450	1	2	452	1	3
Jabuke	7000	25	3,5	7100	23	3,3	7110	25	3,5
Kruške	1715	4	2,5	1710	5	3,2	1715	5	3
Šljive	25150	53	2,1	25200	56	2,6	25195	55	2,2

Orasi	7930	16	2	7930	21	3,0	7900	17	2,1
-------	------	----	---	------	----	-----	------	----	-----

Tablica 6 - Količina voćarske proizvodnje (Izvor: Grad Livno)

Animalna proizvodnja – Analizirajući brojno stanje stočnog fonda Grada Livna u 2019. i 2020. godini vidljiva je zastupljenost govedarske, te ovčarske proizvodnje. Zabilježen je stalan rast broja košnica pčela što može predstavljati dodatni aspekt razvoja poljoprivredne proizvodnje, imajući u vidu potencijale prodaje i koristi prirodnog meda.

r/b	Vrsta stoke	Broj grla 2019. godine	Broj grla 2020. godine
1.	Goveda-ukupno	4.505	4.500
2.	Ovce-ukupno	10.100	10.110
3.	Svinje-ukupno	6.150	6.140
4.	Koze-ukupno	960	950
5.	Kokoši-ukupno	33.950	33.600
6.	Broj košnica pčela	4.760	4.770

Tablica 7 - Animalna proizvodnja (Izvor: Grad Livno)

U strukturi animalne proizvodnje na području Grada Livna najveći značaj imaju proizvodnja mlijeka i mesa, čemu pogoduju prirodne karakteristike područja. Ukupna količina proizvedenog mlijeka u 2020. godini iznosila je 10.245.850 litara od čega je najveći dio odnosno 94% kravlje mlijeko, 5% ovčje mlijeko i samo 1% kozje mlijeko.

Godina proizvodnje	Ukupna proizvodnja kravljeg mlijeka litara	Ukupna proizvodnja ovčijeg mlijeka litara	Ukupna proizvodnja kozjeg mlijeka litara
2019.	9.615.000	520.875	106.560
2020.	9.615.100	521.250	109.500

Tablica 8 - Proizvodnja mlijeka (Izvor: Grad Livno)

Na području Grada Livna registrirane su 4 mljekare i to: Mljekara Livno, Mljekara Puđa, Mljekara Suša i Mljekara Orman. Glavni izvor prihoda mljekara je proizvodnja i prerada mlijeka u daleko poznati Livanjski sir. Na području Grada Livna 2016. godine registrirana je i Poljoprivredna zadruga „CINCAR II“. Članovi i osnivači te zadruge su deset proizvođača livanjskog sira koji na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu uzgajaju ovce i krave i proizvode izvorni Livanjski sir. Livanjski sir predstavlja regionalni/županijski pa i nacionalni brend za koji je na razini Agencije za sigurnost hrane BiH izdano rješenje o zaštiti njegove izvornosti i zaštite zemljopisnog podrijetla, nakon čega slijedi postupak zaštite na razini Europske unije.

U kontekstu poljoprivredne proizvodnje raspored oborina u Gradu Livnu nije optimalan za biljnu proizvodnju. U ljetnim mjesecima topli vjetrovi isušuju površinsku vlagu, tlo puca, a usjevi oskudijevaju na vlazi. Stoga bi bilo opravdano osigurati navodnjavanje za što više oraničnih površina, pa i livada koje se intenzivno koriste.

Jedan od ključnih problema koji je identificiran tijekom izrade analize stanja i razgovora s gospodarstvenicima iz poljoprivrednog sektora je i nerazvijena infrastruktura za učinkovitiju i konkurentniju poljoprivrednu proizvodnju kao što su pristupne ceste, vodoopskrbna mreža, elektroenergetska mreža, sustavi za navodnjavanje i zaštitu od požara.

Šumarstvo

Prema podacima Javnog poduzeća Hercegbosanske šume u Livanjskom šumskom gospodarskom području ima ukupno 20.568,6 ha površine obrasle šumama što je 15% od ukupne površine obrasle šumama u županiji. Ukupno je 5.549,6 ha visokih šuma (6% od ukupne površine visokih šuma u županiji) od čega je 1.331,02 ha kulture sa procijenjenom drvnom masom.

Ukupne drvene zalihe iznose 2.180.337 m³ od čega 1.044.990 m³ listače, a 1.135.347 m³ četinjače. Ukupan zapreminski prirast iznosi 47.346 m³, a sječivi etat 23.700 m³.

Zaključak

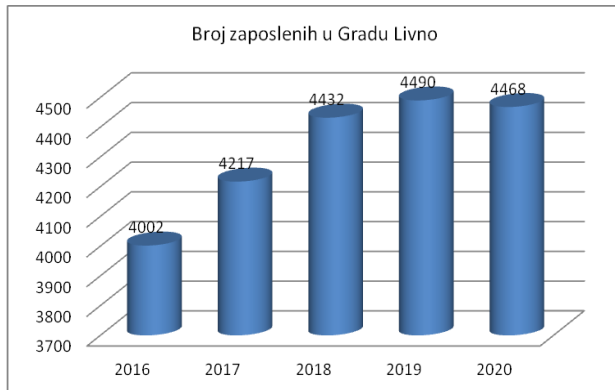
Iz prethodne analize razvidni su problemi i segmentu gospodarstva koje zahtijevaju poduzimanje određenih koraka:

- **Nizak udio prerađivačke industrije** – Potrebno je poduzeti korake i aktivnosti na stimulaciji ulaganja u proizvodni sektor.
- **Nedovoljna popunjenost poslovnih zona** – Potrebno je poduzeti aktivnosti na privlačenju ulagača u poslovne zone.
- **Nerazvijen turistički sektor** – Potrebno je razvijati turističku infrastrukturu i poticati poduzetništvo u turizmu te sustavno raditi na promociji turističke ponude Livna.
- **Nedovoljno iskorišteni prirodni resursi za razvoj prehrambene industrije** – Potrebno je pokrenuti aktivnosti na razvoju poljoprivrede i prehrambene industrije.
- **Nizak iznos ostvarenog izvoza uz odnosu na županiju** – Potrebno je privlačiti ulaganja u proizvodni i izvozno orijentirani sektor te stvarati povoljno okruženje za razvoj proizvodnog i izvozno orijentiranog sektora
- **Nedovoljno razvijena poljoprivredna proizvodnja** – Potrebno je raditi na razvoju potrebne infrastrukture za poljoprivredu te poticati i stimulirati uvođenje novih tehnologija, te raditi na jačanju kratkih lanaca vrijednosti

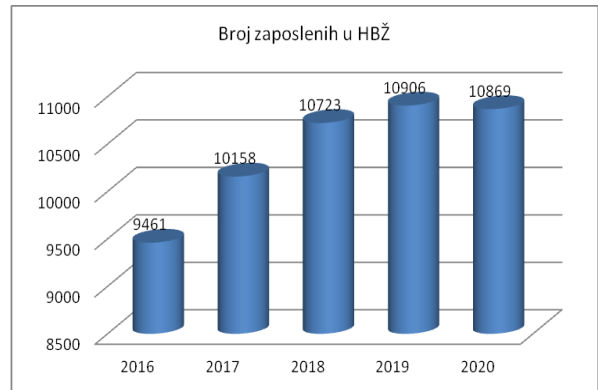
d. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

Zaposleni

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku broj zaposlenih u 2020. godina u Gradu Livno iznosio je 4.468 što je 41% od ukupnog broja zaposlenih na razini HBŽ. Broj zaposlenih u razdoblju prethodnih pet godina, odnosno od 2016. do 2020. godine imao je trend rasta do 2019. godine te je u 2020. godini zabilježen pad broja zaposlenih što je izravno uzrokovano posljedicama pandemije COVID-19. Stopa zaposlenosti u 2020. godini iznosila je 19,7%, dok je na razini županije stopa zaposlenosti iznosila 20%. Usporedbe radi stopa zaposlenosti u Gradu Širokom Brijegu u 2020. godini iznosila je 38,7%.

Slika 19 – Broj zaposlenih u Livnu (Izvor: FZS)

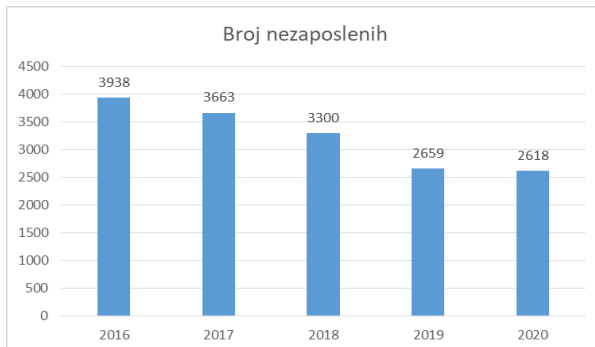
Slika 20 – Broj zaposlenih u HBŽ (Izvor:FZS)

Od ukupnog broja zaposlenih u Gradu Livno u 2020. godini 44% je zaposleno u 239 poslovnih subjekata koji su predali završne financijske račune za 2020. godinu.

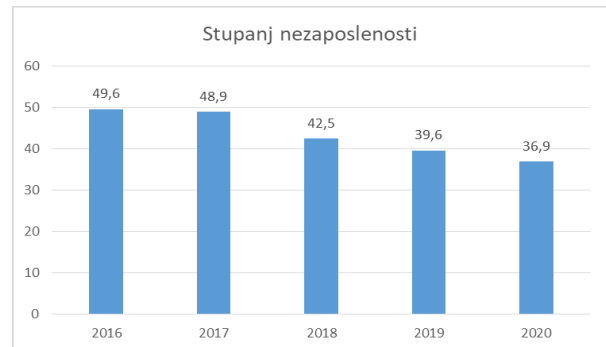
Broj zaposlenih na jednog umirovljenika u 2020. godini iznosio je 1,2, dok je u 2019. godini bio 1,3. U 2016. i 2017. godini broj zaposlenih na jednog umirovljenika iznosio je 1,1.

Nezaposleni

Broj nezaposlenih u 2020. godini u Gradu Livnu iznosio je 2.618, što je manje u odnosu na 2016. godinu za 33%. Međutim, smanjenje broja nezaposlenih ne može se pripisati razvojnoj dinamici i povećanju prilika za nezaposlene već je isključivo posljedica iseljavanja odnosno odjavljivanja sa evidencije nezaposlenih zbog odlaska iz Livna. Naime, samo je 10% zaposlenih više u 2020. godini u odnosu na 2016. godinu, dok je 33% manje nezaposlenih. Stopa nezaposlenosti u Gradu Livnu u 2020. godini iznosila je 36,9% dok je na razini županije stopa nezaposlenosti iznosila 37,2%.

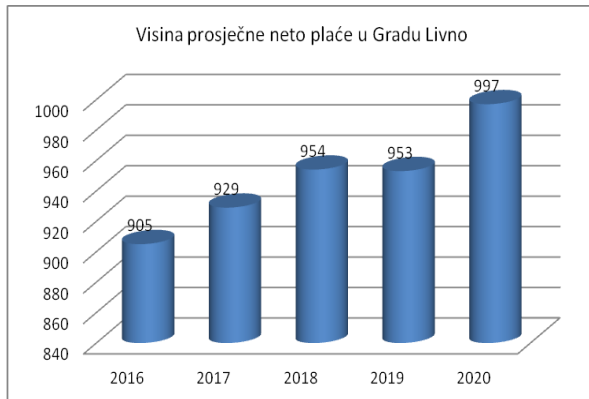
Slika 21 – Broj nezaposlenih (Izvor: FZS)

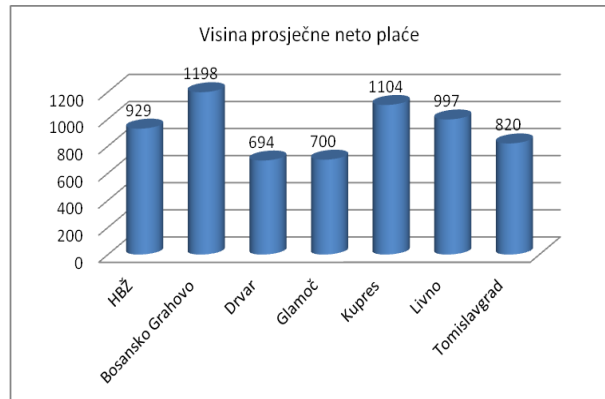
Slika 22 – Stupanj nezaposlenosti (Izvor: FZS)

Plaća

Prosječna plaća u Gradu Livno u 2020. godini iznosila je 997 KM i bilježi se kontinuiran trend rasta prosječne neto plaće. U odnosu na visinu prosječne neto plaće u ostalim JLS u HBŽ i na razini HBŽ, Grad Livno se nalazi na trećem mjestu. Međutim, visina prosječne neto plaće u Gradu Livnu je veća u odnosu na visinu prosječne neto plaće na razini HBŽ.

Slika 23 – Prosječna plaća (Izvor: FZS)

Slika 24 – Usporedba prosječne plaće u HBŽ (Izvor: FZS)

Zaključak

Temeljen kratke analize tržišta rada mogu se identificirati sljedeći problemi kao i potrebe za njihovo rješavanje:

- **Visoka stopa nezaposlenosti** – Potrebno je raditi na aktivnim mjerama zapošljavanja mladih i stvaranja prilika za otvaranje novih radnih mjesta prije svega kroz privlačenje ulaganja i stimuliranje razvoja poljoprivrede i turizma.
- **Niska stopa zaposlenosti** – Potrebno je raditi na stvaranju ozračja za otvaranje novih radnih mjesta te prilika za zapošljavanje i samozapošljavanje.
- **Visina prosječne plaće** – Potrebno je stvarati ozračje u koje će se stvoriti povoljni uvjeti za rast plaće ili stvarati prilike za dodatne prihode stanovništva.

e. Pregled stanja i kretanja u području društvenog razvoja

Obrazovanje

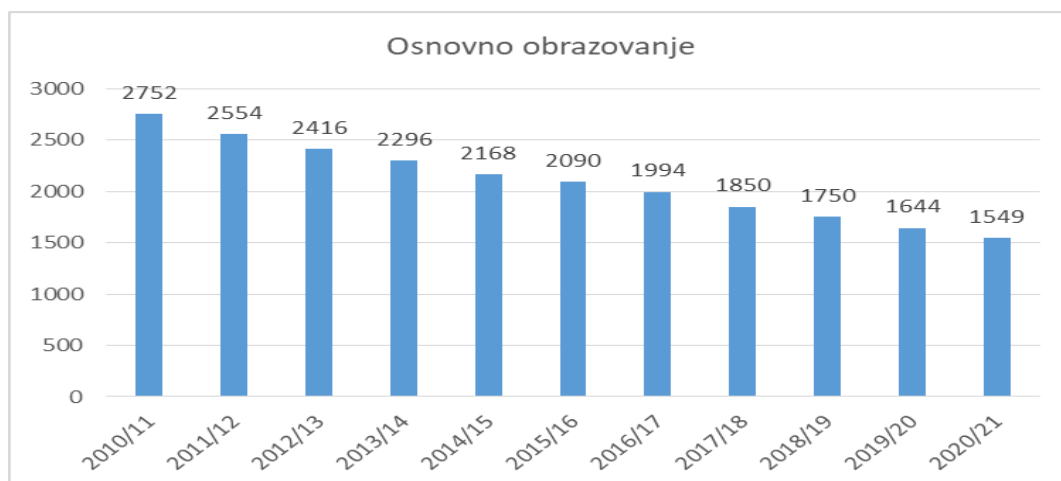
Predškolsko obrazovanje – U Gradu Livnu registrirana su četiri dječja vrtića: Dječji vrtić “Pčelice”, Dječji vrtić “Mali Princ”, Dječji vrtić “Sunčani Most II”, Dječji vrtić „Sestra Nada“. U 2021/22 u ova četiri vrtića upisano je 311 djece što je povećanje za 45 djece u odnosu na 2020/21. Kapaciteti za prihvatanje sve djece su nedostadni odnosno ne postoji mogućnost upisa svih prijavljenih. Također, nedostaju kapaciteti za upis djece jasličke dobi (od 1 do 3 godine). Naime, samo dvije predškolske ustanove imaju jaslički program.

Osnovno obrazovanje – U Gradu Livnu djeluju dvije osnovne škole (OŠ Ivan Goran Kovačić i OŠ Fra. Lovro Karaula). U sastavu OŠ Ivan Goran Kovačić nalazi se 13 školskih objekata: 1 Matična škola u Livnu, 3 područne devetorazredne škole (Zabrišće, Orguz i Lištani), 4 područne petorazredne škole (Guber, Srđević, Čaić), a 6 škola je privremeno zatvoreno zbog smanjenja broja učenika (Prolog, Donji Rujani, Grborezi, Bila, Čuklić i Držanlije).

Osnovna škola „Fra Lovro Karaula“ Livno u svom sastavu ima: Matičnu školu, područnu školu u Vidošima u kojoj se izvodi predmetna nastava i koja ima isturene škole u Zagoričanima, Dobrom, Megdanu i

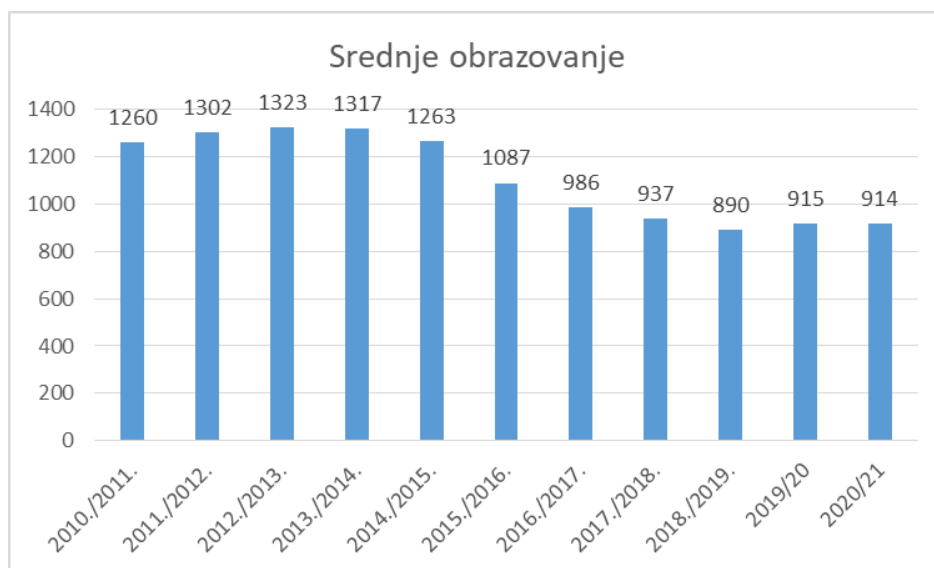
Smričanima, područnu devetorazrednu škola u Podhumu s isturenim školama u Golinjevu i Podgradini, te područne devetorazredne škole Priluka-Ljubunčić s isturenim školama u Strupniću, Prispu i Velikim Kabličima

Ukupan broj upisanih učenika u osnovno obrazovanje ima rapidan trend pada. U 2020/21 upisano je ukupno ukupno 1.549. U proteklom desetljeću odnosno od 2010/11 bilježi se pad od 44% upisanih učenika, odnosno broj upisanih učenika je manji za 1.203.

Slika 25 – Broj učenika osnovnog obrazovanja (Izvor: FZS)

Srednjoškolsko obrazovanje – U Gradu Livnu djeluju 4 srednje škole i to Gimnazija, Srednja strukovna škola i Srednja ekonomska škola.

Slika 26 – Broj učenika u srednjem obrazovanju (Izvor: FZS)

U pogledu visokog obrazovanja Grad Livno je uglavnom upućen na Sveučilište u Mostaru, Splitu, Zagrebu i Sarajevu. Ustanove visokoškolskog obrazovanja nisu uspostavljene u Gradu Livnu, ali je u Narodnom

sveučilište u Livnu moguće organizirati dislociranu nastavu za veleučilišne studije Sveučilišta u Mostaru. Sve aktualnija tema je obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje koje se sukladno potrebama tržišta i interesu stanovništva može organizirati pri Narodnom sveučilištu Grada Livna.

Kultura

Ključne institucije od značaja za kulturu u Gradu Livnu su Franjevački muzej i galerija Gorica Livno te Narodno sveučilište Livno.

Franjevački muzej i galerija Gorica Livno (FMGG) kulturna je ustanova koja desetljećima skuplja, čuva i vodi brigu o bogatoj kulturnoj baštini Livna, ali i šireg područja Hercegbosanske županije. Počeci Franjevačkog muzeja i galerije Gorica Livno sežu u drugu polovinu 19. stoljeća kada franjevci, tek nakon utemeljenja samostana na Gorici u Livnu, obilaze arheološka nalazišta i počinju skupljati starine. Franjevački muzej i galerija Gorica Livno službeno je osnovan 2. listopada 1995. godine ugovorom između Franjevačkog samostana na Gorici i Općine Livno. Forma muzeja određena je kao kompleksna ustanova s arheološkom, etnografskom, umjetničkom, numizmatičkom i sakralnom zbirkom, te zbirkom starog oružja. U sklopu muzeja je galerija u kojoj se nalaze stalno postavljene slike istaknutog i velikog bosansko – hercegovačkog slikara Gabrijele Jurkića. Pored galerije, muzej ima i bogato opremljenu knjižnicu, pismohranu i fototeku. Također, tu nalazi se i medicinska oprema fra Mihovila Sučića. Jedan dio zbirki smješten je u zgradu Franjevačkog samostana, a drugi dio je smješten u novoizgrađenu zgradu Muzeja. U okviru novoizgrađene zgrade Muzeja nalazi se i višenamjenska dvorana, te predviđena konzervatorsko – restauratorska radionica. U kompleks novog Muzeja uključena je zgrada iz 19.st., koja je nekada bila crkvice i škola, a u kojoj je izložen etnografski postav. U Franjevačkom muzeju i galeriji Gorica-Livno trenutno je zaposleno osam djelatnika od kojih je šest s visokom stručnom spremom i položenim stručnim ispitima iz muzeologije. Dvije su djelatnice muzejske savjetnice, a tri viši kustosi koji redovito objavljuju stručne i znanstvene radove u renomiranim znanstvenim časopisima kao i u muzejskom časopisu *Cleuna* koji je FMGG Livno pokrenuo 2014. godine.

Narodno sveučilište Livno registrirano je kao javna ustanova koja se bavi bibliotekarstvom, kulturno – zabavnim djelatnostima, ugostiteljstvom i obrazovanjem odraslih. Narodno sveučilište posluje u zgradi koja je vlasništvo Grada i ima 1756 m² zatvorenog prostora. U okviru Narodnog sveučilišta djeluje Kino dvorana, Knjižnica, bilijar sala i kavana.

Broj korisnika kulturnih sadržaja prikazan je u tabeli ispod i vidljiv je pad broja korisnika. U tom kontekstu poteškoće, s kojima se Narodno sveučilište Livno susreće u svom radu, u prvom redu su vezane za nedostatka pravnih propisa. Nedostatak pravnih propisa vezan je za područje kulture, ali i za bibliotetsku i kino-prikazivačku djelatnost. Navedene djelatnosti nisu regulirane na razini županije, što predstavlja znatni problem kad je riječ o ovom području. Naime, u Hercegbosanskoj županiji nije donesen Zakon o kulturi, kao ni Zakon o kino-prikazivačkoj djelatnosti, a Zakon o obrazovanju odraslih (Narodne novine HBŽ, br: 1/17) donesen je bez podzakonskih akata koji bi omogućili primjenu istog. **PROVJERITI**

Aktivnost	Broj projekcija				
	2016	2017	2018	2019	2020
Kino	26	32	49	29	2
Kazalište	5	15	7	9	1
Koncert	5	6	7	7	2

Tablica 9 – Broj kulturnih događaja (Izvor: Grad Livno)

Broj korisnika tečajeva stranih jezika u proteklih pet godina je u prosjeku 36,6. Broj korisnika knjižnice je u laganom padu. Broj korisnika knjižnice u 2020. godini je manji za 11% u odnosu na 2016. godinu.

Aktivnost	Broj korisnika				
	2016	2017	2018	2019	2020
Tečajevi stranih jezika	42	32	33	39	37
Tečaj informatike	5	--	--	--	--
Tečaj glazbe	--	9	9	--	--
Knjižnica	662	630	599	610	590

Tablica 10 – Broj korisnika kulturnih sadržaja (Izvor: Grad Livno)

Pored FMGG i Narodnog veleučilišta u Gradu Livnu djeluju i 4 kulturno-umjetnička društva: HKUD Dinara, Livno; KUD Kamešnica, Podhum; KUD Rudine, Vidoši; KUD Tribanj, Bila, te Ogranak Matice Hrvatske.

U Gradu Livnu nalaze se 23 lokaliteta koja su zaštićena kao nacionalni spomenici BiH, te 14 lokaliteta koji se nalaze na privremenoj listi nacionalnih spomenika BiH, a jedan se spomenik nalazi na listi ugroženih.

Posljednjih godina dolazi do pojava oštećenja te nemarnog odnosa prema kulturno-povijesnoj baštini što prije svega proizlazi iz nedovoljno razvijenog sustav upravljanja, ali i niske svijesti stanovništva o važnosti i vrijednosti kulturno-povijesne baštine.

Značajna manifestacija u Gradu Livnu je Livanjsko kulturno ljeto koja se održava od 2012. godine. Livanjsko kulturno ljeto se organizira tijekom ljetnih mjeseci, srpnja i kolovoza, te pruža niz kulturnih, sportskih, glazbenih i zabavnih sadržaja od najmanjih do najviših uzrasta. Cijela manifestacija je pod pokroviteljstvom Grada i prilika je za okupljanje kako zajednice tako i dijaspore.

Sport

U gradu Livnu je 2010. godine osnovan Sportski savez Grada Livna koji okuplja sportske udruge i u čiji djelokrug rada spada razvoj sporta i sportske infrastrukture. Međutim, Sportski savez nikad nije proradio u punom kapacitetu što otežava sustavan razvoj sporta i sportske infrastrukture te evidenciju sportaša u Gradu Livnu.

Na području Grada Livna djeluje 24 registrirana sportska kluba (udruga) od čega su 2 planinarska društva, 1 aero klub i 1 biciklistički klub. Ovi sportski klubovi okupljaju 1.233 člana na godišnjoj razini. Međutim, točan broj sportaša u Gradu Livnu nije moguće utvrditi s obzirom da su pojedini sportaši članovi dva ili više sportskih klubova.

Ukupna površina svih sportskih objekata u Gradu Livnu iznosi 61.000 četvornih metara. U športsku infrastrukturu se mogu ubrojiti:

- Športska dvorana Dalibor Perković – Dali i pet školskih dvorana. U dvorani Dalibor Perković – Dali potrebno je u što skorije vrijeme završiti i preostali dio tribina za gledatelje. U dvije od četiri školske dvorane potrebno je uraditi određena poboljšanja i investicije kako bi se dvorane u potpunosti osposobile za normalno izvođenje sportskih aktivnosti.
- Četiri stadiona - U sklopu Sportskog centra Zgona nalazi se nogometni stadion s travnatim terenom veličine 100 x 64 m koje koristi i održava Nk Troglav 1918, te sa atletskom stazom od 400 metara. Pored samog stadiona napravljeno nogometno igralište sa umjetnom travom veličine 100x62 m, sa ogradom i reflektorima oko samog igrališta sa svim nužnim pratećim objektima (svlačionice, klupski ured, klupski kafić). Izgradnja ovog igrališta u velikoj mjeri

doprinosi klubu nesmetan rad sa svim mlađim dobnim kategorijama kluba. NK Kamešnica u sklopu Sportskog centra Bilo Polje raspolaže s travnatim nogometnim igralištem veličine 100x64 metra, te sa svim pratećim objektima (svlačionicama, uredske prostorije, sobe za prenoćište, klupski kafić). NK Junak iz Srđevića ima nogometno travnato igralište (95 x 55 m) sa svim nužnim pratećim objektima (svlačionice, klupski ured, klupski kafić). U krugu SSŠ Silvija Strahimira Kranjčevića je uređen stadion s tribinama za oko 1000 gledatelja (postavljene sjedalice) igralištem dimenzija 50x30 m i reflektorima za noćne utakmice i prigodne priredbe. Kod svih stadiona/nogometnih igrališta potrebno je izvršiti određena ulaganja u poboljšanje uvjeta.

- Školska igrališta - U sklopu školskih objekata nalazi se ukupno 22 igrališta koja služe za izvođenje nastave kao i za rekreaciju građana.
- Ostala sportska infrastruktura - U sklopu Sportskog centra Zgona, u ograđenom dijelu nalaze se dva teniska igrališta veličine 24x8 m sa rasvjetnim tijelima koja omogućuje treninge i odigravanje teniskih turnira tijekom noćnih sati a koje koristi Teniski klub Plavi teren. Aero klub Livno na aerodromu Brda raspolaže s hangarom za avione i jedrilice, učionicom, modelarskom radionicom, spavaonicom i klupskim kafićem. U sklopu sportskog aerodroma nalaze se travnate piste smjera 13-31 dužine 800 m i 05-23 dužine 1000 m s vizualnim markacijama, te u cjelini registrirane kao sportski aerodrom „Stipe Krišto“(LQLV). Izgrađen je dodatni hangar i asfaltirana nova pista, aerodromske prostorije i napravljena je zaštitna ograda oko cijele aerodromske površine. Planinarsko društvo Cincar izgradilo je planinarski dom na Kruzima, veličine 12 x 8m. Dom ima prizemlje, kat i potkrovlje i sporednu prostoriju uz dom za druženje i ujedno drvarnicu. Smještajni kapacitet planinarskog doma je prihvat za 50-60 planinara. Gradnja doma započela je u kolovozu 2004.godine a završena je 2007/08.godinu. Planinarsko društvo Kamešnica izgradilo je planinarsku kuću na lokalitetu „Pešino vrilo“ u Kamešnici za prihvat 20 planinara. Mala planinarska kuća izgrađena je i na Vagnju (Kurtagića dolac). Vrtlarija Šarić (u krugu nekadašnjeg „Unimaxa“) izgradila je mali sportski centar „Fair play“ s dva igrališta veličine 25 x 13 m, s četiri svlačionice i drugim pratećim sadržajem. Sportski centar koriste u najvećoj mjeri rekreativci a ponekad i sportski klubovi. U blizini zgrade Vlade HBŽ napravljena su dva igrališta (mali nogomet i košarkaško igralište) koji su ograđeni zaštitnom ogradom. Instalirana su i rasvjetna tijela oko igrališta. U 2021. godini asfaltirano je igralište u mjestu Brina 2 veličine 44 x 24 m koja sadrži malonogometno igralište i dva košarkaška igrališta koja su poprijeko iscrtana (sa nogometnim golovima i košarkaškim konstrukcijama). Igralište je ograđeno i napravljeno po svim standardima. U sklopu privatne firme „Intergradnja“ nalazi se fitness centar koji je veoma dobro opremljen sa sportskim spravama i rekvizitima koji omogućuje rekreativcima da se neometano bave rekreacijom. Fitness centar u svom sklopu ima svlačionice, saunu i kafić za rekreativce. Pojedini sportski klubovi (udruge) koriste privatne prostore za svoje treninge kao što su prostorije tvrtke „Rimc“ i prostorije carine za obavljanje svog trenažnog procesa. Veći broj naselja u Gradu ima izgrađena boćarska igrališta.

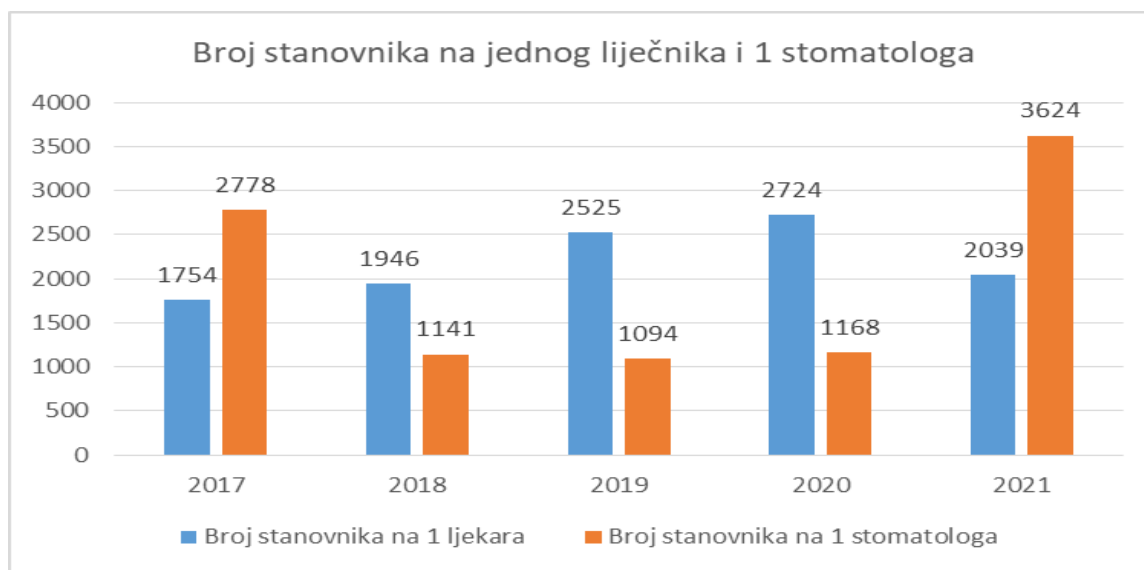
Zdravstvena zaštita

U Livnu djeluje Dom Zdravlja Livno koji je u 2021. godini brojio 97 djelatnika od čega je 69 medicinskih i 28 nemedicinskih djelatnika. Od 2017. godine, kada je Dom zdravlja brojio 10 doktora medicine u 2021. godini ovaj broj se smanjio na 4 doktora medicine. Broj specijalista se povećao u 2021. u odnosu na 2017. godinu, odnosno sa 9 je porastao na 12 specijalista. Broj stomatologa je također smanjen. U 2021. godini u odnosu na 2017. godinu smanjio se sa 12 na 9 stomatologa. Broj medicinskih tehničara se povećao sa 31 na 36 dok je broj stomatoloških sestara/zubnih tehničara smanjen sa 13 na 9 u 2021. u odnosu na 2017. godinu.

Broj timova obiteljske medicine pri Domu zdravlja u 2021. godini bio je 5 dok je taj broj u 2017. godini iznosio 8. U 2021. godini Dom zdravlja imao je 3 vozila hitne pomoći.

Udio sufinanciranja Grada Livna u troškovima primarne zdravstvene zaštite iznosi u 2019. godini 0,33% dok je u 2017. godini iznosio 0,77%.

Broj stanovnika na jednog liječnika ima trend rasta do 2020. godine kada je iznosio 2.724, dok je u 2021. godini zabilježeno smanjenje broja stanovnika na jednog liječnika. Ovo je prvenstveno iz razloga smanjenja procijenjenog broja stanovnika. Također, broj stanovnika na jednog stomatologa ima trend rasta te je u 2021. godini iznosio 3.624. Naime, ukupan broj liječnika se u proteklih pet godina smanjio za tri liječnika dok se broj stomatologa u istom razdoblju smanjio za pet. Međutim, ovdje treba imati na umu da je u Gradu Livnu smještena županijska bolnica.

Slika 27 – Broj stanovnika na jednog liječnika i jednog stomatologa (Izvor: DZ Livno)

Sekundarna zdravstvena zaštita se provodi u privatnim ordinacijama specijalističke medicine i u okviru županijske bolnice "Dr. fra Mihovil Sučić". U bolnici se pruža sekundarna i dio tercijarne zdravstvene zaštite u okviru sljedećih djelatnosti: dijagnostika, bolničko liječenje, konzultativno-specijalistička zdravstvena zaštita. Pacijenti kojima se ne može pružiti odgovarajući tretman, upućuju se u Sveučilišnu kliničku bolnicu u Mostaru.

Socijalna zaštita

Prema podacima Centra za socijalni rad broj korisnika pomoći koje se isplaćuju kroz Centar za socijalni rad u 2020. godini iznosio je 1353 od čega je 60% žena i 40% muškaraca. U strukturi korisnika socijalne pomoći najveći udio spada u skupinu novčanih naknada za pomoć i njegu druge osobe i to 34%, dok je 25% korisnika jednokratne novčane pomoći.

Vrsta pomoći	2016	2017	2018	2019	2020
Stalna novčana pomoć	179	214	164	159	153
Novčana naknada za pomoć i njegu druge osobe	470	477	465	494	462
Smještaj u drugu obitelj	7	9	8	3	7
Smještaj u ustanove socijalne zaštite	30	33	30	32	32

Jednokratne novčane pomoći	546	451	384	345	341
Zdravstveno osiguranje	443	500	373	366	358
Ukupno osoba	1675	1684	1424	1399	1353

Tablica 11 – Vrsta pomoći i broj korisnika (Izvor: Grad Livno)

Najviše financijskih sredstava koji se financiraju iz gradskog proračuna izdvaja se za smještaj u ustanove socijalne zaštite i to 71% od ukupnog izdvajanja. Ovaj podatak je očekivano s obzirom da je uz dio jednokratnih pomoći to jedina usluga koja se financira iz gradskog proračuna, dok se ostala prava financiraju iz županijskog i federalnog proračuna. Ukupna izdvajanja za socijalnu pomoć bilježe trend smanjenja u razdoblju od 2016. godine do 2020.

Vrsta pomoći	Iznos pomoći u KM/mjesečno (prosjeak)				
	2016	2017	2018	2019	2020
Stalna novčana pomoć	220.600	217.500	204.000	195.900	186.600
Druga materijalna pomoć	140.680	117.850	90.230	96.290	82.520
Smještaj u ustanove socijalne zaštite	398.400	400.533	372.530	342.670	365.956
Jednokratne novčane pomoći	93.471	58.710	51.484	49.930	46.612
Zdravstveno osiguranje	65.607	63.946.	62.989	63.041	66.137
Ukupno sredstava	918.758	794.593	781.233	747.831	747.825

Tablica 12 – Visina isplaćene pomoći po vrstama pomoći (Izvor: Grad Livno)

Ukupan broj maloljetnika koji se ubrajaju u ranjive skupine u 2021. godini iznosio je 74 te se bilježi pad ukupnog broja ovih osoba u 2021. godini za 10% u odnosu na 2017. godinu. Najveći broj ovih osoba je u kategoriji djece čiji je razvoj ometen obiteljskim nasiljem i to 72%, te se u proteklih pet godina bilježi lagan rast. Međutim, broj odgojno zanemarena i zapuštena djece bilježi drastičan pad u proteklih 5 godina te je u 2021. broj ove kategorije maloljetnika manji za 45% u odnosu na 2017. godinu.

	Djeca bez roditeljskog staranja			Odgojno zanemarena i zapuštena djeca			Djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim problemima			Djeca sa mentalnim i fizičkim smetnjama		
	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S
2017	0	3	3	19	3	22	29	20	49	4	4	8
2018	3	2	5	19	3	22	29	23	52	4	3	7
2019	3	4	7	4	6	10	28	20	48	4	3	7
2020	3	4	7	4	6	10	28	20	48	3	1	4
2021	2	0	2	5	7	12	31	22	53	6	1	7

Tablica 13 – Maloljetnici u ranjivim skupinama (Izvor: Grad Livno)

Ukupan broj odraslih koje se svrstavaju u ranjive skupine u 2021. godini bilo je 735 osoba što je rast za 7% u odnosu na 2017. godinu. Najzastupljenije u ovoj skupini su osobe ometene u psihičkom i fizičkom razvoju i osobe s invaliditetom koji čine 79% te se bilježi rast broj ovih osoba u 2021. godini u odnosu na 2017. godinu za 20%.

	Osobe ometene u psihičkom i fizičkom razvoju i osobe sa invaliditetom			Materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe			Stare osobe bez obiteljskog staranja			Osobe društveno negativnog ponašanja		
	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S

2017	211	252	463	35	59	94	5	68	73	31	21	52
2018	344	277	621	54	54	108	8	46	54	34	18	52
2019	254	297	551	54	53	107	8	44	52	34	15	49
2020	250	320	570	54	53	107	1	45	46	39	15	54
2021	250	330	580	39	35	74	6	34	40	29	12	41

Tablica 14 - Odrasli u ranjivim skupinama (Izvor: Grad Livno)

Broj civilnih žrtava rata u 2020. godini iznosi je 28 što je za 18% manje u odnosu na 2016. godinu kada ih je bilo ukupno 34. Najveći udio je u razini invaliditeta 60%.

Stanovanje

Prema popisu stanovništava iz 1991. godine u Livnu je bilo 9.807 stanova dok je prema popisu stanovništava iz 2013. godine taj broj bio 11.265 stanova ukupne površine 1.137.869 m². Prema namjeni najzastupljeniji su stanovi samo za stanovanje (78%), a najveći broj objekata je sa jednim ili dva stana (96 %), te potom zgrada sa 5 i više stanova (1,4%). Broj stanova u 2020. godini je bio 11.694 stana što predstavlja povećanje od 4% u odnosu na broj stanova u 2013. godini. Ako promatramo porast broja stanova od 2016. do 2020. godine po vrsti objekta, 70% stanova je napravljeno u objektima kolektivnog stanovanja, a 30% u individualnim objektima.

U 2021. godini u Gradu Livnu je uspostavljen adresni registar čime se uspostavilo vođenje adresa na jedinstven, funkcionalan i uređen način, s prikupljanjem svih podataka u središnju bazu, kao i aktivan rad na određivanju kućnih brojeva, naselja i ulica. Adresni registar povezan je s podacima Federalne geodetske uprave i osnova je za izdavanje korektnih identifikacijskih dokumenata i registraciju građana, rješavanje komunalnih problema, izdavanje raznih dozvola, statističke potrebe, hitne, vatrogasaca, policije itd.

Prema podacima iz središnje baze adresnog registra ukupan broj naseljenih mjesta u Gradu Livnu je 191, a broj postavljenih kućnih brojeva je 10.239. Naseljeno mjesto Livno koje predstavlja urbano područje ima 3.343 kućna broja.

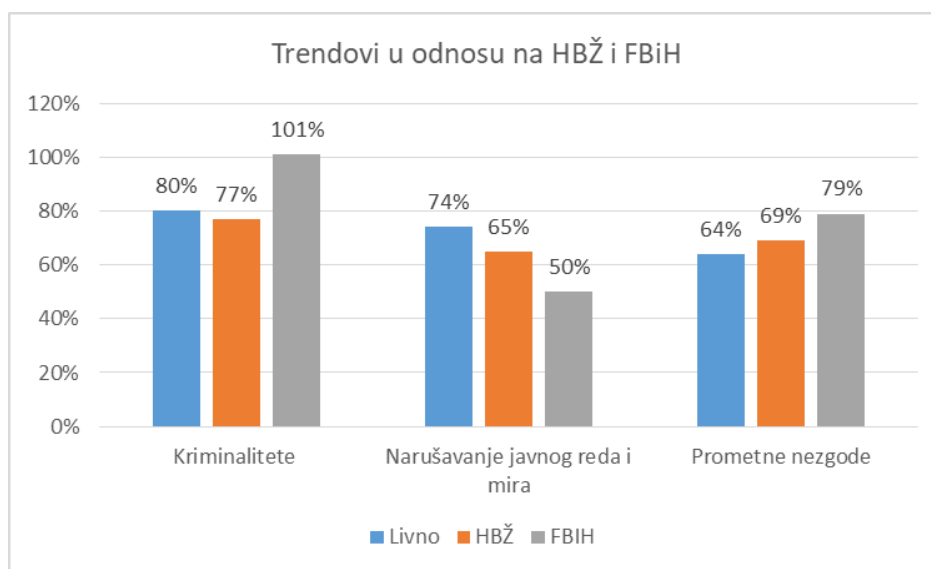
Sigurnost građana

Broj kaznenih djela u Gradu Livnu u protekle tri godine bilježi trend smanjenja. U 2020. godini broj kaznenih djela se smanjio za 20% u odnosu na 2018. godinu. Broj prometnih nezgoda se smanjio u 2020. godinu za 36% u odnosu na 2018. godinu. Pojave narušavanja javnog reda i mira u istom razdoblju povećane su za 26%. Najčešći uzroci narušavanja javnog reda i mira su neriješeni imovinsko pravni odnosi, prekomjerno konzumiranje alkohola, kao i nesuglasice unutar obitelji.

	2018	2019	2020
Grad Livno			
<i>Kriminalitete</i>	<i>101</i>	<i>111</i>	<i>81</i>
<i>Narušavanje javnog reda i mira</i>	<i>110</i>	<i>116</i>	<i>148</i>
<i>Prometne nezgode</i>	<i>345</i>	<i>337</i>	<i>221</i>
HBŽ			
<i>Kriminalitete</i>	<i>318</i>	<i>281</i>	<i>244</i>
<i>Narušavanje javnog reda i mira</i>	<i>270</i>	<i>281</i>	<i>417</i>
<i>Prometne nezgode</i>	<i>738</i>	<i>720</i>	<i>512</i>
Federacija BiH			
<i>Kriminalitete</i>	<i>16120</i>	<i>15925</i>	<i>16274</i>

<i>Narušavanje javnog reda i mira</i>	14955	15373	30052
<i>Prometne nezgode</i>	25926	24204	20376

Kada se promatraju trendovi u Gradu Livnu u odnosu na HBŽ i BiH vidljivo je da je trend smanjenja kriminaliteta u Livnu manji u odnosu na HBŽ dok je veći u odnosu na FBiH gdje se bilježi rast kriminaliteta. Trend smanjenja pojava narušavanja javnog reda i mira je veći u Livnu nego na razini HBŽ i FBiH, dok je trend smanjenja prometnih nezgoda manji u Livnu nego na razini HBŽ i FBiH u razdoblju 2020-2018.

Slika 28 – Trendovi kriminaliteta i prekršaja (Izvor FUP)

Civilno društvo

Civilno društvo i suradnja s gradskom upravom predstavlja ključan preduvjet za uključivanje nevladinih organizacija kao partnera lokalne vlasti u procese upravljanja razvojem. Statutom je reguliran odnos Grada prema građanima i osigurana je javnost rada gradskih tijela. Statut predviđa, kao oblike neposrednog sudjelovanja građana u odlučivanju i izjašnjavanju, referendum, građansku inicijativu i mjesni zbor građana. Poslovnikom Gradskog vijeća predviđena je mogućnost da kada se u radu Vijeća raspravlja o pitanjima koja su značajna za Grad, vijeće može inicirati putem svojih radnih tijela i razgovore o tim pitanjima s udrugama građana. U ostvarivanju konkretnih aktivnosti vijeće može zatražiti mišljenje, prijedloge i sugestije i od udruga građana. Međutim, ne postoji zajednička platforma za suradnju i partnerski odnos gradske uprave i nevladinih udruga odnosno udruženja građana.

Vijeće je 2014. godine donijelo Odluku o kriterijima za raspodjelu sredstava nevladnim udrugama i zakladama i tim pokazalo opredijeljenost za podršku nevladinom sektoru. Odluka je rađena po LOD metodologiji gdje udruge tijekom prijave moraju pripremiti projekt, i one koje budu odabrane, implementirati projekt prateći faze upravljanja projektnim ciklusom i evaluaciju.

Registar udruga se vodi na županijskoj, federalnoj i državnoj razini. Podaci o aktivnim i ugašenim udrugama nisu ažurirani te je potrebno ispitati procjenu stanja na terenu i uspostaviti registar udruga s područja Grada Livna.

Potrebe i položaj mladih

U Gradu Livnu djeluje Vijeće mladih Grada Livna koje je utemeljeno 2012. godine te je okupilo 3 udruge koje u vrijeme izrade analize stanja nisu aktivne. Statut i pravni okvir djelovanja postoji, ali je potrebno osvježiti rad Vijeća mladih.

Službenik za pitanja mladih nije predviđen sistematizacijom radnih mjesta u Gradskoj upravi kao samostalno radno mjesto što je potrebno predvidjeti u smislu rada s mladima na terenu, posebno u cilju edukacija, udruživanja, prijavljivanja na javne pozive u partnerstvu s Gradom, kao i prikupljanja i analize mišljenja mladih o mjerama, politikama i odlukama koje se tiču pitanja mladih.

Organizirana skupina je Zavičajni klub livanjskih studenata Zagreb, dok u ostalim sveučilišnim gradovima nisu poznate udruge livanjskih studenata.

Zaključak

Iz analize društvenog razvoja identificirani su razvojni problemi iz kojih proizlaze potrebe za rješavanje tih problema:

- **Smanjenje broja učenika u osnovnom i srednjem obrazovanju** – izražene je trend smanjenja broja učenika u osnovnom i srednjem obrazovanju što zahtjeva poduzimanje projekata i aktivnosti u pravcu smanjenja ovog negativnog trenda.
- **Nerazvijen sustav upravljanja i zaštite kulturno-povijesne baštine** – Livno je bogato kulturno-povijesnom baštinom te se kulturno-povijesna baština većim dijelom afirmirala kroz muzej i galeriju te arheološka istraživanja. Međutim, još uvijek nije dovoljno afirmiran odnos stanovništva prema kulturno-povijesnoj baštini i njenoj vrijednosti koja bi se zaštitila i očuvala kroz njeno vrednovanje.
- **Smanjenje broja zdravstvenih radnika na broj stanovnika** – Izražen je trend smanjenja broja zdravstvenih radnika što izravno utječe na kvalitetu zdravstvenih usluga.
- **Nerazvijen sustavan pristup potpori mladima i veza sa mladima** – izražen je trend iseljavanja i migracije stanovništva te je izražena i nepovoljna struktura stanovništva, odnosno stanovništvo stari, što iziskuje pokretanje projekata i aktivnosti u cilju sprječavanja iseljavanja mladih, te u tom kontekstu razvoj demografskih mjera i stvaranja mogućnosti izbora za mlade.
- **Nedovoljno razvijen nevladin sektor i slabo partnerstvo javnog i nevladinog sektora** – nevladin sektor još uvijek nije dovoljno razvijen te ne postoji razvijeno partnerstvo javnog i nevladinog sektora.

f. Stanje javne infrastrukture i javnih usluga

Prometna infrastruktura

Ukupna dužina cestovne mreže na području Livna iznosi 400,30 km, te je najvećim dijelom riječ o lokalnim i nekategoriziranim cestama ukupne dužine 237km. U odnosu na ukupnu dužinu cestovne mreže u Livnu 47,96 % čine nekategorizirane ceste, a 11,24% čine lokalne ceste. Stanje cestovne mreže je zadovoljavajuće i sva naselja su povezana cestovnom infrastrukturom. U urbanom području grada postoji 118 ulica. Godinama se nije povećavala dužina cestovne mreže jer nije bilo formiranja novih naselja, a ni projekata vezanih za magistralne i regionalne ceste koje su u nadležnosti Direkcija za ceste.

Tehnička infrastruktura

Područje Grada Livno snabdijeva se električnom energijom sa stubnih distributivnih trafo-stanica 10/04 kV koje su preko podzemnog i nadzemnog 10(20) kV dalekovoda priključene na napojnu TS 110 kV - dalekovod DV 110kV Livno – Tomislavgrad .

Kompletno područje grada je pokriveno elektroenergetskom mrežom izuzev rubnih dijelova Livna. Potrošnja električne energije sastoji se uglavnom od potrošnje u domaćinstvima, zgradama, bolnici, gradskoj upravi, školama, zanatskim radnjama, kao i ostalim poslovnim objektima i industrijskim zonama.

Analizirajući ukupno potrošnju energije u sektorima zgradarstva, prometa i javne rasvjete može se zaključiti da je najveća potrošnja energije u sektoru zgradarstva 234.931 MWh/g tj. 82% u odnosu na ukupnu potrošnju energije 286.979 MWh/g4.

Vodosnabdijevanje

U Gradu Livnu je instalirano 149 km vodovodne mreže. Broj potrošača vode s javnog vodovoda u 2020. godini iznosio je 6.181 što je porast u odnosu na 2016. godinu za 16%. Ovo povećanje je razlog investicija u izgradnju sekundarnih vodovodnih mreža u naseljima koji nisu imali istu. Gubitci vode iznose oko 40%. Prosječna cijena koštanja jednog kubnog metra vode iznosi 1,24 KM, a naplata usluga vodoopskrbe iznosi 85%. Grad Livno je u 2021. godini završio primarni vodoopskrbi sustav „Livanjski horizont“ za cijelo područje Livna ukupne dužine 82 kilometra, s čim su stvoreni preduvjeti za izgradnju sekundarnih vodovodnih mreža, te da u konačnici sva naseljena mjesta dobiju zdravstveno ispravnu vodu za piće.

Kanalizacijska infrastruktura

Ukupna dužina kanalizacijske mreže u Gradu Livnu u 2020. godine iznosi 23,7 km te se ovaj broj nije mijenjao u zadnjih pet godina. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacijsku mrežu u 2020. godini je iznosio je 2.273, dok je pravnih osoba 460. Kanalizacijskim sustavom je pokriveno samo 25% kućanstava ako se uzme broj kućanstava prema popisu stanovništva iz 2013. godine.

Lokalni prijevoz i parking

Javni prijevoz u gradu Livnu organizira se sukladno Zakonu o cestovnom prijevozu u Federaciji BiH u postupku javnog usklađivanja i registracije redova vožnje i vrši se samo za prijevoz učenika u srednjim i osnovnim školama. Trenutno javni prijevoz obavlja tvrtka “Ćićko-commerce” d.o.o Tomislavgrad, dok je u tijeku novi postupak usklađivanja i registracije redova vožnje.

U okviru javnog prijevoza, temeljem Odluke o sufinansiranju prijevoza učenicima osnovnih i srednjih škola u lokalnom putničkom prometu, vrši se školski prijevoz, a prema trenutno važećoj Knjizi redova vožnje, koja se sastoji od slijedećih redova:

1. Livno- Brina
2. Livno-Čelebić
3. Livno-Dobro
4. Livno-Donji Rujani
5. Livno-Držanlije
6. Livno-Podgradina-Golinjevo
7. Livno-Tušnica
8. Livno-Zagoričani

Zbog trenutne situacije pandemije COVID-a 19, određeni polasci i povratci u okviru navedenih redova privremeno se ne održavaju. Redovi vožnje su faktički prilagođeni potrebama i rasporedu nastave, jer uvođenje većeg broja polazaka i povrataka za prijevoznika nije rentabilno.

U Gradu Livnu nisu određene lokacije za taxi službu. Planira se u blizini autobusnog kolodvora javna površina za stajalište taksi vozila.

Broj vozila u registriranih u Gradu Livnu u 2020. godini iznosio je 7.531 od čega je 6.644 putničkih te 662 teretna i 188 motocikla, 11 autobusa i 26 ostalih vozila. Ukupan broj vozila je u 2020. godini veći za 18% u odnosu na 2016. godinu. Broj parkirnih mjesta koja se naplaćuju iznosi 460.

Grijanje

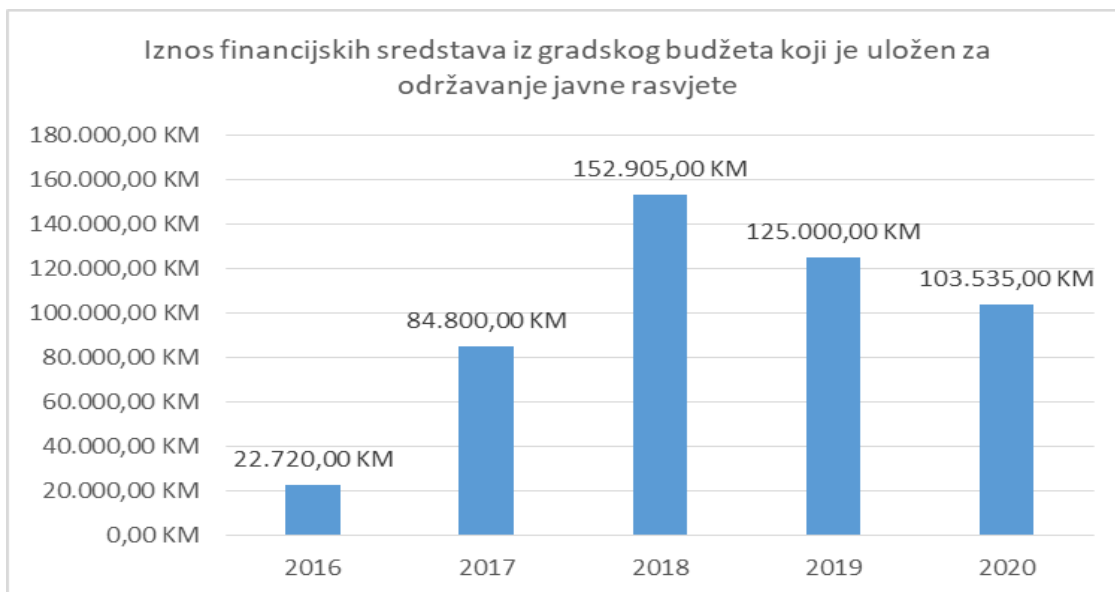
Gradska toplana Livno uspostavljena je na temelju javno privatnog partnerstva gdje Grad Livno ima udio od 10%, a tvrtka Esco Eco Energija 90% vlasništva. Broj domaćinstava priključenih na grijanje u 2020. godini iznosio je 107, a broj pravnih osoba iznosio je 26.

Rasvjeta

Pokrivenost područja Grada Livna javnom rasvjetom u 2020. godini je iznosila 91% u urbanom dijelu, a u selima oko 60% s godišnjim rastom pokrivenosti od 1,47%. U 2020. godini mreža javne rasvjete je imala ukupno 3.522 rasvjetnih tijela sa 98% izvora svjetlosti na izboj (živini, natrijev, metal-halogeni). Potrošnja električne energije na godišnjoj razini je bila 0,65%. U proteklom razdoblju se radilo na proširenju mreže javne rasvjete, pogotovo u ruralnim dijelovima Livna, kroz sufinanciranje infrastrukture sa 50% iz gradskog proračuna. Odlukom o održavanju javne rasvjete na području grada Livna, donesenom 2019. godine, propisan je način održavanja javne rasvjete. Do ove odluke javnu rasvjetu po selima su održavali mještani te je ovom odlukom održavanje javne rasvjete preuzeo Grad.

Iznos sredstava koji se ulaže u održavanje javne rasvjete u 2020. godini iznosio je 103.535 KM godišnje te se bilježi trend smanjenja izdvajanja od 2018. godine.

Grad Livno je 2021. godine u suradnji sa UNDP-om u sklopu Projekta Zeleni ekonomski razvoj II u BiH zamijenio 1.243 rasvjetna tijela od žive i natrija sa visokoučinkovitim led rasvjetnim tijelima. Iako je projekt zamjene rasvjetnih tijela završen u srpnju 2021 godine ostvarene su uštede u potrošnji električne energije za 28% u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu. Za ovu namjenu Grad Livno je izdvojio 210.527,00KM što je predstavljalo 50% sredstava projekta. Projektom Modernizacije javne rasvjete koji se provodi kompletna rasvjetna tijela u urbanom djelu grada će biti zamijenjena led rasvjetnim tijelima.

Slika 29 – Troškovi investicija i održavanja javne rasvjete (Izvor: Grad Livno)

Groblja

Sukladno Odluci o pogrebnoj djelatnosti i o uređivanju i održavanju groblja na području Grada Livna (Službeni glasnik općine Livno, br.3/79) na području Grada Livna nalazi se 88 groblja koja su u upotrebi u 11 naseljenih mjesta. Također, na području Grada Livna nalazi se i četiri groblja koja su napuštena.

Kada je u pitanju uređivanje i održavanje groblja, sukladno članku 23. navedene Odluke, uređivanje i održavanje groblja u Gradu Livnu obavlja Komunalno poduzeće, a u ostalim naseljima na području teritorija bivše općine Livno, uređivanje i održavanje groblja osigurava nadležni odbor mjesne zajednice. Stvarno stanje je takvo da vlasnici grobnih mjesta u naseljima zajedno sa župnom zajednicom sami uređuju i održavaju groblja i grade mrtvačnice i sami osiguravaju finansijska sredstva.

Kako gradska uprava odnosno Grad Livno ne gospodari grobljima pa samim tim i ne raspolaže detaljnim informacijama o stanjima groblja na području Grada Livna. Dva groblja u naseljenom mjestu Livno održava i njima gospodari J.P. „Komunalno“, a to su „Rapovinsko groblje“ i groblje „Svetog Mihovila“ na Gorici. Oba groblja su popunjena u iznosu od cca 99 %, pa je nužno na području naseljenog mjesta Livno izvršiti proširenje groblja na Gorici, jer se uskoro neće moći osigurati grobna mjesta. Uvjeti za proširenje groblja postoje kada je u pitanju zemljište kao i namjena površine koja je određena prostorno-planskom dokumentacijom, te je gradska uprava izradila detaljan plan uređenja proširenja groblja na Gorici. Proširenjem groblja osigurava se 95 jednodijelnih grobnih mjesta s dva ukopna mjesta, 480 dvodijelnih grobnih mjesta s četiri ukopna mjesta i dva trodijelna grobna mjesta sa šest grobnih mjesta.

Zaključak

Iz analize stanja javne infrastrukture i javnih usluga identificirani su razvojni problemi iz kojih proizlaze potrebe za rješavanje tih problema.

- **Putna infrastruktura je zadovoljavajuća** – Potrebno je osigurati redovito održavanje cestovne infrastrukture.
- **Nedovoljno razvijena vodovodna i kanalizacijska infrastruktura** – Potrebno je izgraditi

sekundarnu vodovodnu mrežu u naseljima u kojima još uvijek nije izgrađena te je potrebno povećati obujam pokrivenosti stanovništva kanalizacijskom infrastrukturom.

- **Ostala komunalna infrastruktura još uvijek nije dovoljno razvijena** – Parking, javni prijevoz, kao i taksi prijevoz nisu dovoljno razvijeni te je potrebno pokrenuti aktivnosti projekte na razvoju ove vrste infrastrukture i usluga kako bi Grad Livno osigurao građanima kvalitetnu javnu uslugu koju jedan grad mora imati. Također, postoji potreba osiguranja proširenja groblja, kao i poboljšanja energetske učinkovitosti u segmentu energetske potrošnje.

g. Stanje administrativnih usluga lokalne samouprave

Gradska uprava Grada Livna sastoji se od 8 službi i Ureda Gradonačelnika. U Gradskoj upravi je u 2021. godini ukupno zaposleno 95 zaposlenih od čega je 58% žena i 42% muškaraca. Od ukupnog broja zaposlenih 50,50% djelatnika je sa visokom stručnom spremom, 15,8% djelatnika sa višom stručnom spremom i 34,7% djelatnika sa srednjom stručnom spremom. U odnosu na podatke iz 2013. godine (Strategija razvitka općine Livno 2014-2023) broj visoko obrazovanih je porastao za 7% , dok je broj djelatnika sa srednjom stručnom spremom ostao na razini od 34%. Broj stanovnika na 1 zaposlenog u gradskoj upravi iznosi 367.

Grad Livno je u 2009.god otvorio Centar za pružanje usluga građanima koji neprekidno radi od 8-16 sati svakom radnim danom. Ukupna broj predmeta u gradskim administrativnim uslugama u 2020. godini koji se vodi kroz sustav DOCU NOVCA iznosio je 16.169 što je porast u broju predmeta u odnosu na 2016. godinu za 23%. Udio riješenih predmeta u 2019. godini iznosio je 30%, dok je udio prenesenih predmeta 70%. Međutim, ne rješavaju se svi postupci kroz sustav DOCU NOVA te je ovaj broj u stvarnosti puno veći.

U Gradskoj upravi nije razvijen sustav pružanja učinkovitih i brzih usluga gospodarstvu i privlačenje ulaganja (one stop shop). Također, kapaciteti za privlačenje sredstava iz vanjskih izvora financiranja još uvijek nisu dovoljno izgrađeni te se oslanjaju na samo nekoliko osoba.

Također, jedan od ključnih problema i izazova je nepostojanje strategije komunikacije niti strateškog komuniciranja javne uprave odnosno gradske administracije sa javnošću niti s ključnim dionicima. Naime, vlada negativna percepcija o tromosti javne uprave i nepostojanju dobre komunikacije s gospodarstvom. Međutim, u komunikaciji sa gospodarstvom, posebno sa dosadašnjim investitorima, evidentno je da komunikacija i spremnost javne uprave na potporu gospodarstvu nije negativna već naprotiv.

Zaključak

Kapaciteti javne uprave nisu dovoljno razvijeni kako bi javna administracija učinkovito i brzo isporučivala kvalitetne usluge građanima. Potrebno je jačati kako organizacijske, tako i ljudske kapacitete za učinkovito pružanje usluga građanima, te javna uprava mora biti orijentirana prema rezultatima, odnosno orijentirana prema građanima. Također, potrebno je raditi na digitalnoj transformaciji javne uprave i razvoju komunikacije, odnosno strateškog komuniciranja s građanima i zainteresiranim stranama.

h. Zaštita okoliša i upravljanje otpadom

Stanje zraka (kvaliteta i upravljanje)

Zaštita zraka definirana je Zakonom o zaštiti zraka FBiH, a Federalna strategija zaštite zraka usvojena je kao dio Federalne strategije zaštite okoliša.

Monitoring zraka u Federaciji BiH je u nadležnosti Federalnog hidrometeorološkog zavoda (FHMZ) i nadležnih tijela županije i jedinica lokalne samouprave koji trebaju osigurati mjerna mjesta i mjerne stanice za fiksna mjerenja u federalnoj i lokalnim mrežama za monitoring kvaliteta zraka. FHMZ je 2021. godine postavio mjernu stanicu u Livnu i od tad se prati monitoring zraka. Do postavljanja mjerne stanice vršena su povremena mjerenja u cilju utvrđivanja stanja kvalitete zraka. Mjerenja kvalitete zraka u 2021. su pokazale da je stanje sa kvalitetom zraka zadovoljavajuće i uvijek ispod graničnih vrijednosti.

Stanje u pogledu vodnih resursa (korištenje, zaštita i upravljanje)

Grad Livno raspolaže s tri vodotoka II kategorije koji pripadaju Jadranskom slivu a to su Bistrica, Sturba i Žabljak, a najveću duljinu ima vodotok Sturba od 14,50 km. Okosnica vodosnadbijevanja pitkom vodom čine zahvati podzemnih voda-izvorišta na kojima podzemne vode izranjaju na površinu, a to su: izvorište Duman, Sturba i Žabljak. Odluke o zaštiti izvorišta (Bistrica, Strurba i Žabljak) je donijelo OV Livna 2010. godine, s čime se utvrđuje zone zaštite izvorišta vode za piće. Javno poduzeće Komunalno d.o.o. Livno upravlja vodoprivrednim objektima i nadležno je za provođenje zaštitnih mjera nad izvorištima.

Na području Grada Livna nalazi se i najveće umjetno Jezero Buško blato površine 56,7 km². Jedna trećina jezera pripada Gradu Livno, a dvije trećine općini Tomislavgrad. Voda iz jezera se koristi za proizvodnju električne energije HE Orlovac u Republici Hrvatskoj. U 2021. godini u proračun Grada Livna uplaćeno je 1.921.338 KM na ime naknade za korištenje vode iz Buškog jezera za proizvodnju električne energije. U odnosu an 2018. godinu u 2021. godini je uplaćeno 19% više sredstava

	2018	2019	2020	2021
Uplaćeni iznos u Proračun	1.548.785	1.491.844	1.259.347	1.921.338

Tablica 15 – Iznos naknade uplaćene u proračun na ime naknade za korištenje vode za proizvodnju el. energije (Izvor: Grad Livno)

Zaštićena područja i biodiverzitet

Livanjsko polje je najveće kraško polje u svijetu. Dužine je 65 km, a površine oko 405 km². Smješteno je na nadmorskoj visini od 700 do 710 metara, a srednja širina mu iznosi šest kilometara. Tijekom povijesnih djelovanja procesa plavljenja i isušivanja, kao rezultat nastala su velika tresetišta, te se Livanjsko polje smatra najvećim balkanskim tresetištem. Livanjsko polje je 2008. godine stavljeno na RAMSARSKU listu međunarodno priznatih močvara.

Uz rub Livanjskog polja nalazi se Buško jezero koje je najveća umjetna hidroakumulacija u Evropi. Buško jezero zauzima površinu od 56,7 km², a nastalo je 1972. godine potapanjem jugoistočnih dijelova polja. Posebnu osobitost navedenim područjima daje veoma bogata fauna ptica. Dosada je na području Livanjskog polja i Buškog jezera zabilježeno 265 vrsta ptica.

Upravljanje otpadom

Za prikupljanje, transport i odlaganje otpada u gradu Livnu nadležno je JP Komunalno Livno. Osim navedenog ovo JP je zaduženo za širok spektar različitih komunalnih usluga koje uključuju vodovod i kanalizaciju, upravljanje otpadnim vodama, održavanje javnih površina, održavanje zelenih površina, upravljanje zelenom tržnicom, održavanje groblja, zimsko održavanje puteva, upravljanje parkinzima, upravljanje deponijom Table, kao i u određenom kapacitetu za održavanje toplane.

U poduzeću je ukupno uposlena 101 osoba, od čega je ukupno 14 raspoređeno na pozicije koje su vezane za sustav upravljanja otpadom i to: 3 vozača transportnih vozila, 8 na prikupljanju otpada uz transportna vozila, te 3 za rad na deponiji.

Osnivač poduzeća je Grad Livno. Grad je započeo saradnju sa „Eko-životom“ na selektivnom prikupljanju otpada.

Pokrivenost odvozom otpada iznosi 99%. Naime, sve su mjesne zajednice pokrivene uslugama organiziranog prikupljanja i odvoza otpada. Broj korisnika usluga odvoza otpada 2020. godini iznosio je 7870 te je ovaj broj porastao za 3% u odnosu na 2016. godinu. Količina prikupljenog otpada u 2020. godini iznosila je 16.482 kubna metra.

Broj divljih deponija na području Grada Livna u 2020. godini je bio 45. Broj divljih deponija se u odnosu na 2016. godinu smanjio za 50%.

Naziv otpada	Ukupna godišnja količina otpada, dovezenog na deponiju (t)	Iz domaćinstava (t)	Iz proizvodnih i uslužnih djelatnosti (t)	Iz javnih komunalnih službi (t)
Papir i karton	1384	830	554	0
Staklo	865	519	346	0
Biorazgradivi otpad	288	159	129	0
Tekstil	461	276	185	0
Metali	1096	658	438	0
Zemlja i kamenje	577	0	577	0
Ostali otpad koji nije biorazgradiv	115	0	115	0
Otpad s pijaca	57	0	57	0
Otpad od čišćenja ulica	57	0	0	57
Krupni otpad	57	57	0	0
Komunalni otpad koji nije na drugi način specificiran	807	484	323	0
TOTAL	5764	2983	2724	57

Tablica 16 – Stanje upravljanja otpadom (Izvor: Grad Livno)

JP Komunalno Livno posjeduje 6 vozila koja zadovoljavaju potrebe prikupljanja i transporta otpada. S obzirom na to da ruralni dio Grada Livna čini 95% površine općine, a većinom se samo 4 vozila koriste, ovo je nedostatno za zadovoljavanje potreba cijelog područja.

Otpad se transportira do lokacije gradske deponije Table. Deponija je udaljena 16 km od grada. Odlaganje otpada na deponiju se ne naplaćuje od građana, nego samo troškovi prikupljanja i transporta.

Iako je u gradu uspostavljeno 15 lokacija zelenih otoka, samo 3 su u funkciji, a količine selektiranog otpada koje se tako prikupe su zanemarive.

Upravljanje prostorom i okolišem, stanje gradskog zelenila

Programom rada JP Komunalno d.o.o. Livno koje se usvaja na Gradskom vijeću za svaku godinu posebno održavaju se javne zelene površine. Stavke koje se održavaju su zelene površinu u urbanom djelu grada:

- Površina travnjaka koja je obuhvaćena programom: 56.044,00 m²

- Broj ukrasnih grmova: 456 komada
- Dužina živice: 3520 metara
- Broj stabala koji su uključeni u održavanje: 607 komada
- Javna površina pod cvijećem: 451 m²

U sklopu javno zelenih površina je formirano četiri uređena dječja igrališta. Na području Grada Livna postoje zelene površine koje nisu predmet održavanja prema Programu rada, ali bi se trebale uključiti.

Utjecaj lokalne ekonomije na okoliš

Postojeći Registar postrojenja i zagađivača pri Federalnom ministarstvu okoliša i turizma u 2019. godini sadrži nepotpune podatke o emisiji zagađenja, ne postoje precizne liste operatera postrojenja koji su dužni dostaviti podatke o emisiji zagađujućih materija u zrak, ne postoje kriteriji za odabir metode mjerenja emisije zagađujućih materija u zrak u zavisnosti od vrste, tipa i kapaciteta postrojenja, te kontrole mjerenja emisija zagađujućih materija u zrak nisu dovoljno učinkovite

i. Staje po pitanju rizika od katastrofa i nesreća

Požari

U Gradu djeluju dvije vatrogasne jedinice: Vatrogasna postrojba Grada Livna koja djeluje u okviru Službe za civilnu zaštitu i vatrogastvo i Dobrovoljno vatrogasno društvo Sv. Ana Lištani. Dobrovoljno vatrogasno društvo Sv. Ana Lištani je osnovano kao udruga 2018. godine.

Požare gotovo po pravilu prouzrokuju ljudi koji prilikom čišćenja poljoprivrednih zemljišta, paljenja korova, suhog lišća i drugog otpada ne poduzimaju dovoljne mjere opreza na zaštiti šire okoline. Vatrogasnu postrojbu je moguće obavijestiti na broj 123.

Najveći broj požara pojavljuje se kod zapaljenja trave i niskog raslinja, kontejnera u gradu i divljih deponija smeća. Na drugom mjestu su šumski požari. Najveći rast broja požara u razdoblju od 2016. do 2021. godine zabilježen je kod požara na kućama i gospodarskim objektima.

Vrste požara		2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
1.	Požar šuma	20	35	8	18	28	
2.	Požar (kuće i gospodarski objekti)	4	11	13	24	27	2
3.	Požar ogrjevna drva	1	1	-	-	-	
4.	Požar dimnjaci na objektima	15	12	11	5	10	
5.	Požar voćnjaci	-	1	-	-	-	
6.	Požar automobili	2	6	4	6	2	
7.	Požar groblja	4	1	1	2	2	
8.	Požar elektrostupovi	2	-	-	-	-	
9.	Požar kontejneri u gradu	14	16	11	5	63	7
10.	Požar (trave i nisko raslinje)	33	60	-	35		
11.	Požar divlja deponija smeća	5	8	-	-		
12.	Požar plinske boce u objektima	-	-	-	2		
13.	Požar žita	-	-	-	-	4	
14.	Požar elektropostrojenja	-	-	-	2	2	
UKUPNO		102	151	106	97	150	9

Tablica 17 – Vrste požara i pojave požara (Izvor: Grad Livno)

Zemljotresi

Grad Livno pripada seizmički aktivnom prostoru Dinarskog masiva, ovo područje je tektonski vezano za kretanje Afričke ploče prema Euroazijskoj koje izaziva podvlačenje Jadranske platforme pod Dinaride. U 2021. godine je bilo 25 potresa koji su se osjetili na području Grada Livna, jačine od 2 do 4,8 stupnja prema Richterovoj ljestvici. Dva potresa u 2021. godini su zabilježena preko 4,0 stupnja i to 4,8 i 4,3 stupnja.

Slika 30 - Seizmotektonska karta teritorije BiH (izvor FHMZ)

Poplave

Opasnost od poplava uzrokuje hidrografsko i hidrološko stanje u Gradu Livnu, a uvjetovano je klimatskim značajkama koje određuju vodnu masu, zatim geološkim odnosno hidro geološkim uvjetima i reljefom teritorija odnosno kraškim poljem okruženim visokim planinskim masivima Dinare, Cincara i Golije. Zbog obilnih oborina u jesenjem i proljetnom dijelu godine i otapanja snijega u planinama dolazi do izlivanja vode iz vodotoka rijeka te zbog djelovanja podzemnih voda dolazi do nepovoljne hidrološke situacije i plavljenja zemljišta u Livanjskom polju što pričinjava znatne štete u poljoprivredi, a mogu ugroziti i naseljena mjesta na obodima polja. Poplave su zbog gore navedenih razloga redovita pojava. U 2019. godini prema podacima Meteorološke postaje Livno u mjesecu studenom zabilježena je rekordna količina oborina (kiša), čak 424 l po metru četvornom dok je 2021. godine količina oborine bila 336,5 l po metru četvornom.

U skladu s prostornim planom FBiH, u okviru zaštite od poplava, planira se izgradnja kanala i ustava u Livanjskom polju, kojima bi se prikupile vode i poboljšao sustav obrane od poplava. Kvaliteta površinskih voda na prostoru Federacije BiH je, generalno govoreći s gledišta opće zdravstvene situacije stanovništva, ugrožena, a na nekim vodotocima ili dijelovima vodotoka opasno narušena, a isto vrijedi i za područje Hercegbosanske županije.

Epidemiološke

Od pojave korona virusa u gradu Livnu je zabilježeno 4398 slučajeva zaraze. Od ukupnog broja zaraženih 96% je izliječeno, dok je 4% posto zaraženih preminulo. U odnosu na ukupan broj zabilježenih slučajeva zaraze korona virusom u HBŽ najviše ih je bilo u gradu Livnu 57%.

Problem u Gradu Livnu predstavlja pojava pasa lotalica koji ugrožavaju sigurnost građana te predstavljaju opasnost od zarazne bolesti (bjesnila).

Katastrofe i nesreće prouzrokovane ljudskim faktorom

Ima li opasnosti od djelovanja ljudskog faktora kao što su moguće katastrofe zagađenja i sl.

Površine pod minama

Zaštita od neeksplozivnih ubojitih sredstava – NUS-a provodi se na temelju potpisanog Memoranduma o razumijevanju koje je potpisan 1998. godine između Delegacije europske komisije i Vlade Federacije BiH o stvaranju održivih TUN- timova civilne zaštite za razminiranje, a u suradnji sa BH MAC-om (Centrom za uklanjanje mina u BiH), Vladinim stručnim operativnim tijelom za rukovođenje akcijama razminiranja. Sumnjivo opasna površina na mine u HBŽ u 2019 godini je bila 79,27km², a u 2020 godini 78,96km².

Kapacitet za zaštitu i spašavanje

Služba za civilnu zaštitu i vatrogastvo Grada Livna organizira, priprema i provodi zaštitu i spašavanje ljudi na području grada. a. U opisu rada službe je priprema programa i planova zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća u gradu. Od 2019. godine pri Službi djeluje profesionalna vatrogasna jedinica. Trenutno u službi je zaposleno devet djelatnika, jedan državni službenik i osam pripadnika vatrogasne postrojbe.

Gorska služba spašavanja HBŽ je dobrovoljna, stručna, humanitarna i nestranačka udruga javnog značaja. Osnovni ciljevi GSS-a su sprječavanje nesreća, spašavanje i pružanje prve medicinske pomoći na nepristupačnim područjima, prvenstveno u planinama i u izvanrednim okolnostima kod kojih pri spašavanju i pružanju pomoći treba primijeniti posebno stručno znanje i upotrijebiti tehničku opremu za spašavanje u planinama u svrhu očuvanja ljudskog života, zdravlja i imovine.

Primarna djelatnost GSS stanice je pružanje pomoći i spašavanje na nepristupačnim terenima, područjima i objektima, te spašavanje ljudi i imovine. Pri pružanju pomoći i spašavanju GSS ima pomoć drugih službi civilnog društva (vatrogasci, policija, hitna pomoć).

Zaključak

j. Stanje prostorno planske dokumentacije

Prostorni plan područja općine Livno je usvojen 1979.godine što potvrđuje dugogodišnju tradiciju u prostornom planiranju. Za povoljno poslovno okruženje i razvoj gospodarstva zbog potpunih kapaciteta postojećih poslovnih zona, Grad Livno je u tu svrhu izvršila izmjenu Prostornog plana koja je objavljena u Službenom glasniku općine Livno broj: 6/12. S ciljem utvrđivanja dugoročne politike razvoja,

prostornog uređenja i zaštite sredine donesena je **Odluka o pristupanju izradi Prostornog plana Općine Livno za period od 2011.-2031.godine** (Službeni glasnik općine Livno br. 4/11) ali ista nije realizirana jer se nije pristupilo izradi novog prostornog plana.

Program za Generalni urbanistički plan Livno izrađen je 1964. god. sukladno tadašnjoj teoriji i praksi urbanizma, a usvojen 1965. godine. Time su dane smjernice dugoročnog planiranja razvoja grada Livna. **Odluka o usvajanju i provođenju urbanističkog plana grada Livna** donesena je 1979. godine (Službeni glasnik općine Livno br. 5/79 od 12. 11. 1979. godine.). Ovom odlukom se reguliraju osnovni uvjeti i način izgradnje objekata, njihove rekonstrukcije i sanacije, zaštita okoliša te ostale intervencije u prostoru na urbanom području grada Livna. Također se određuju i granice užeg i šireg urbanog područja grada Livna. **Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o usvajanju i provođenju urbanističkog plana grada Livna** donesena je 1991. godine (Službeni glasnik općine Livno br. 5/91 od 05. 07. 1991. godine.). **Odluka o usvajanju i provođenju Urbanističkog plana „Livno 2000“** donesena je 1991. godine (Službeni glasnik općine Livno br. 6/91 od 30. 12. 1991. godine). **Odluka o dopuni Odluke o usvajanju i provođenju Urbanističkog plana „Livno 2000“** donesena je 28. 05. 2002. godine (Službeni glasnik općine Livno br. 3/02), a predviđa mogućnost promjene namjene površina, tj. izgradnju objekata na svim mjestima predviđenim **Odlukom o pristupanju izmjeni Urbanističkog plana „Livno 2000“** (Službeni glasnik općine Livno br. 3/02), kao i na mjestima gdje planom nije predviđena individualna izgradnja, a već postoje formirana naselja

Radi uspostave novog katastra godine 1983. godine izvršeno je aerofotogrametrijsko snimanje teritorije općine Livno (sada grada) i te godine je donesena Odluka o područjima i nazivima katastarskih općina kojom je područje općine Livno podijeljeno na 38 katastarskih općina, i to: k.o. Bila, k.o. Srđevići, k.o. Čaprazlije, k.o. Gubin, k.o. Čelebić, k.o. Vrbica, k.o. Bojmunte, k.o. Golinjevo, k.o. Miši, k.o. Grgurići, k.o. Guber, k.o. Grborezi, k.o. Držanlije, k.o. Kablići, k.o. Livno I, k.o. Livno II, k.o. Livno III, k.o. Ljubunčić, k.o. Odžak, k.o. Lištani, k.o. Podhum, k.o. Vržerale, k.o. Potočani, k.o. Dobro, k.o. Priluka, k.o. Prisap, k.o. Prolog, k.o. Orguz, k.o. Čuklić, k.o. Gornji Rujani, k.o. Donji Rujani, k.o. Smričani, k.o. Drinova Međa, k.o. Strupnić, k.o. Žabljak, k.o. Kruzi, k.o. Troglav i k.o. Kamešnica.

Nakon toga započeo je i postupak utvrđivanja posjednika zemljišta za svaku katastarsku općinu i izrada Popisnih lista. Ovaj je proces je obustavljen zbog rata 90tih godina te je ponovo nastavljen 2015. godine. Do danas je izvršen postupak izlaganja za sljedeće katastarske općine:

- za 10 katastarskih općina je uspostavljen novi katastar i nova zemljišna knjiga, i to za: k.o. Dobro, k.o. Grgurići, k.o. Golinjevo, k.o. Miši, k.o. Podhum, k.o. Vržerale, k.o. Smričani, k.o. Kamešnica i k.o. Čuklić;
- k.o. Srđevići su izloženi i stečeni su uvjeti za početak održavanja i korištenja novog katastra, ali nije uspostavljena nova zemljišna knjiga;
- 2 katastarske općine su pri kraju izlaganja, i to: k.o. Livno II i k.o. Livno III;
- za 5 katastarskih općina u tijeku je priprema za izlaganje, a to su: k.o. Livno I i k.o. Žabljak;
- za k.o. Potočani, k.o. Krug planina, i k.o. Drinova Međa priprema počinje u drugoj polovici 2022. godine.

Podaci nove izmjere u digitalnom obliku (Baza podataka katastra nekretnina – BPKN) uvelike olakšavaju održavanje katastra, podaci o površinama zemljišta u namjeni zemljišta te oblicima parcela su precizni s vrlo malim do nezanemarivim odstupanjima. Površina zemljišta koje je obuhvaćeno sa novom izmjerom je 22.648ha od ukupne površine 99405ha.

Postupak komasacije dijela područja Livanjskog polja započeo je 1983. godine koji nije završen. Postupak je ponovno započeo, te je imenovano povjerenstvo za komasaciju kako bi se ovaj postupak završio. Završetkom ovog postupka objedinit će se poljoprivredno zemljište u državnom vlasništvu tako da unutar istog više neće biti poljoprivrednog zemljišta u privatnom vlasništvu. Ovo će omogućiti lakše i racionalnije korištenje poljoprivrednog zemljišta u državnom vlasništvu i njegovo davanje u zakup poljoprivrednim proizvođačima.

k. Analiza proračuna i projekcije sredstava za financiranje realizacije strategije

Fiskalni kapacitet Grada Livna

Fiskalni kapacitet Grada Livna za razdoblje provedbe strategije utvrđena je na temelju analize dinamike strukture ukupnih prihoda i analize dinamike strukture ukupnih rashoda za razdoblje 2016.-2021. godina, te projekcije kretanja dinamike strukture ukupnih prihoda i dinamike strukture ukupnih rashoda za razdoblje 2022.-2027. godina. U nastavku su prikazani elementi spomenutih analiza i projekcija.

Dinamika kretanja strukture ukupnih prihoda Grada Livna u razdoblju 2016-2021.

U Tabeli 17 prikazani su ukupno planirani prihodi u odnosu na ostvarene prihode za razdoblje od 2016. – 2021. godine. Planirani prihodi su se povećavali kroz razdoblje od 2016.-2020. godine, a najveći skok planiranih prihoda je bio u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu i to za čak 34,84%, dok je isto tako i ostvarenje ukupnih prihoda bilo u 2020. godini za 28,77%. U 2021. godini ukupni planirani prihodi u odnosu na 2020. godinu su se smanjili za 19,41%, kao i ostvarenje ukupnih prihoda za 2021. godinu za 9,92%. Proračunom Grada Livna za 2021. godine planirani prihodi u odnosu na ostvarene prihode iznose skoro 100%. Razlog zbog kojeg je došlo do povećanja kod ukupnih planiranih i ostvarenih prihoda u 2020. godini je zbog prenesenih sredstava iz prethodne godine, a odnosi se na akumulirana proračunska sredstva, posebne naknade za zaštitu od prirodnih i drugih nepogoda, te posebna vodna naknada (HEP), a iznose 3.850.000 KM.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ukupni planirani prihodi	10.232.000	10.541.000	11.478.000	11.641.500	15.697.000	12.650.500
Ukupni ostvareni prihodi	9.086.819	8.931.561	10.907.190	10.894.457	14.028.596	12.635.364
Ostvareno više/manje u odnosu na plan	1.145.181 (89%)	1.609.439 (85%)	570.810 (95%)	747.043 (94%)	1.668.404 (84%)	15.136 (100%)

Tablica 18 – Planirani i ostvareni prihodi (Izvor: Grad Livno)

U Tabeli 19 prikazana je struktura ukupno ostvareni prihoda za razdoblje od 2016.-2021. godine. Strukturu prihoda čine porezni prihodi, neporezni prihodi, tekuće potpore i kapitalni primitci.

Porezni prihodi bilježe značajni pad u 2020. godini za 13%, a padu je pridonijela pandemija COVID-19, što je pridonijelo padu ekonomske aktivnosti. Najveći rast poreznih prihoda bio je u 2021. godini, za čak 18% u odnosu na 2020. godinu. Najveću stavku poreznih prihoda čine prihodi od neizravnih poreza, koji se odnose na indirektno poreze, zatim porez na dohodak i porez na imovinu.

U 2020. godini Grad Livno je donio odluku u vrijeme pandemije COVID-19 da se pravne osobe za 3 mjeseca oslobode plaćanja 30% zakupnina poslovnih prostora, komunalne naknade i naknade za istaknutu tvrtku, čime je vidljivo da su neporezni prihodi u 2020. godini smanjeni za 20%. U 2021. godini, nakon ukidanja mjera, došlo je do povećanja poreznih prihoda u odnosu na 2020. godinu za 37%.

U 2019. godini nisu primljene potpore inozemne vlade čime je smanjena tekuća potpora, dok su u 2021. godini primljena sredstva u iznosu 125.000 KM za ublažavanje posljedica pandemije COVID-19 po Odluci Vlade FBiH.

Kapitalni grantovi odnosno primitci od prodaje zemljišta su tijekom razdoblja od 2016-2021. godine rasli, osim u 2018. godini gdje je prodaja u padu zbog neusklađenosti zemljišno-knjižnih knjiga na području Grada Livna. U 2019. godini osnovana je Komisija za izlaganje planova za uknjiženje, što je rezultiralo boljom prodajom u 2021. godini.

Vrsta prihoda	Ostvareni prihodi izraženi u KM					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. POREZNI PRIHODI (ukupno)	5.528.265	5.249.501	5.573.673	6.055.844	5.259.329	6.224.659
2. NEPOREZNI PRIHODI (ukupno)	2.229.419	2.681.487	3.672.195	4.036.714	3.224.784	4.445.970
3. TEKUĆI GRANTOVI	790.134	599.202	1.418.667	317.619	1.189.834	1.454.349
4. KAPITALNI GRANTOVI	359.410	401.371	242.655	484.280	504.649	510.386
PRIHOD/PRIMITCI TEKUĆE GODINE 1+2+3+4+5	8.907.228	8.931.561	10.907.190	10.894.457	10.178.596	12.635.364

Tablica 19 – Ostvareni prihodi (Izvor: Grad Livno)

U Tabeli 20 prikazana je struktura ostvarenih poreznih prihoda po pojedinim stavkama u razdoblju od 2016.-2021. godine. Najveći udio čine Indirektni porezi koji su u 2021. godini bili najveći, a iznose 4.582.614 KM. Porezi na plaće su u promatranom razdoblju rasli, a najveći rast zabilježen je u 2021. godini u iznosu 1.341.683 KM.

Porez na dobit pojedincima i poduzećima varirao je u promatranim godinama, a riječ je o zaostalim uplatama, koje ne čine bitnu stavku i nije ih moguće predvidjeti.

Porezi na imovinu bilježe pad u 2017. godini u iznosu od 49,83%, dok je u 2019. godini porastao za 84,50%. Porezi na imovinu donose malo prihoda, a budući da nisu sređene zemljišne knjige rezultiralo je padom u 2017. godini, nakon čega je u 2019. godini osnovana Komisija za izlaganje planova za uknjiženje nakon čega se vidi porast u ovoj vrsti prihoda.

Ostale porezne prihode čine i porezi na potrošnju, koji bilježe pad kroz godine, a najveći je bio u 2020. godini, koji je uzrokovan najviše zbog pandemije COVID-19, gdje su pojedini objekti bili zatvoreni te se nisu mogli ubirati prihodi ove vrste.

VRSTA PRIHODA	2016	2017	2018	2019	2020	2021
POREZNI PRIHODI (ukupno)	5.528.265	5.249.501	5.573.673	6.055.844	5.259.329	6.224.659
Porez na dobit pojedinaca i poduzeća	2.133	436	366	3.290	880	471
Porez na plaće	1.064.572	1.088.396	1.212.486	1.248.398	1.244.300	1.341.683
Prerez na imovinu	335.101	168.136	125.319	231.213	202.380	229.363
Porez na promet proizvoda i usluga	2.480	5.019	15.642	5.348	3.259	433
Indirektni porezi	3.904.511	3.779.981	4.103.480	4.498.344	3.753.495	4.582.614
Ostali porezni prihodi	219.468	207.533	116.380	69.251	55.015	70.095

Tablica 20 – Vrste prihoda (izvor: Grad Livno)

U Tabeli 21 prikazani su ostvareni neporezni prihodi za razdoblje od 2016.-2021. godine po pojedinim stavkama. Smanjenje ubiranje neporeznih prihoda osjetilo se najviše u 2020. godini zbog pandemije Corona virusa, gdje vidimo da svaka pojedina stavka neporeznih prihoda kao što su prihodi od nefinancijskih i financijskih institucija, ostali prihodi od imovine, administrativne takse, proračunske naknade, posebne naknade i takse, prihodi od vlastitih djelatnosti, novčane kazne te neplanirane uplate je smanjena u odnosu na prethodne godine, dok komunalne takse u 2020. godini su bile najveće i iznose 444.911 KM.

Najveći iznos prihoda od nefinancijskih i financijskih institucija ostvaren je u 2019. godini i iznosi 534.715 KM. Ostale prihodi od imovine čine prihodi ostvareni prodajom i najmom stanova i garaža, te su se u 2020. godini smanjili za 46%.

Najveću stavku posebnih naknada i taksa čini naknada za korištenje voda za proizvodnju električne energije, a udio sredstava koji pripada Gradu Livnu je 41,295%, te je u 2021. godini ostvaren prihod u iznosu 2.391.195 KM.

VRSTA PRIHODA	2016	2017	2018	2019	2020	2021
NEPOREZNI PRIHODI (ukupno)	2.229.4190 0 KM	2.681.487, 00 KM	3.672.195, 00 KM	4.036.714, 00 KM	3.224.784, 00 KM	4.446.926, 21 KM
Prihodi od nefinancijskih institucija i financijskih institucija	287.138,00 KM	334.562,00 KM	335.723,00 KM	534.715,00 KM	285.590,00 KM	394.761,00 KM
Ostali prihodi od imovine	89.771,00 KM	355.195,00 KM	324.792,00 KM	201.579,00 KM	108.769,00 KM	258.967,00 KM
Administrativne takse	188.804,00 KM	183.720,00 KM	181.165,00 KM	213.492,00 KM	195.165,00 KM	210.553,21 KM
Komunalne takse	363.345,00 KM	404.188,00 KM	322.233,00 KM	417.321,00 KM	444.911,00 KM	434.248,00 KM
Proračunske naknade	281.917,00 KM	352.857,00 KM	447.498,00 KM	649.069,00 KM	446.707,00 KM	628.862,00 KM
Posebne naknade i takse	861.920,00 KM	905.688,00 KM	1.932.465,0 0 KM	1.883.569,0 0 KM	1.648.464,0 0 KM	2.391.195,0 0 KM
Prihodi od vlastitih djelatnosti	131.600,00 KM	130.089,00 KM	103.372,00 KM	111.899,00 KM	80.240,00 KM	99.120,00 KM
Novčane kazne	1.419,00 KM	1.000,00 KM	1.650,00 KM	730,00 KM	260,00 KM	1.140,00 KM
Neplanirane uplate	23.505,00 KM	14.188,00 KM	23.297,00 KM	24.340,00 KM	14.678,00 KM	28.081,00 KM

Tablica 21 – Vrste prihoda (Izvor: Grad Livno)

U Tabeli 22 prikazani su ukupno planirani i ostvareni rashodi za razdoblje od 2016.-2021. godine. Planirani rashodi su se povećavali kroz godine, a najveće povećanje je bilo u 2020. godini, a iznosi 15.697.000 KM. Najveće i ostvarenje rashoda je bilo u 2020. godini u iznosu 12.648.274 KM. Razlog povećanja rashoda u 2020. godini je zbog kapitalnih izdataka koji su iznosili 6.259.953 KM.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ukupni planirani rashodi	10.232.000	10.541.000	11.478.000	11.641.500	15.697.000	12.650.500
Ukupni ostvareni rashodi	8.995.350	8.424.616	9.578.362	8.761.547	12.648.274	10.024.818
Ostvareno više/manje u odnosu na plan	1.236.650 (88%)	2.116.384 (80%)	1.899.638 (83%)	2.879.953 (75%)	3.048.726 (81%)	2.625.682 (79%)

Tablica 22 – Planirani i ostvareni rashodi (Izvor: Grad Livno)

U Tabeli 23 prikazana je struktura ostvarenih rashoda za razdoblje od 2016.-2021. godine. Najveći rashodi izdvojeni su za plaće i naknade troškova zaposlenih u 2021. godini, a ukupan iznos je 2.799.441 KM. U 2021. godini nije došlo do povećanja plaća, ali za otpremnine za odlazak u mirovinu izdvojeno je 29.635 KM. Materijalni izdaci su najveći bili u 2020. godini., a najviše je izdvojeno za energiju i grijanje u iznosu od 301.947 KM.

Ukupni tekući grantovi su bili najveći u 2020. godini i iznose 3.045.752 KM. Tekući grantovi uključuju potpore drugim razinama vlasti, pojedncima i neprofitnim organizacijama, te potpore javnim poduzećima.

VRSTA RASHODA	2016	2017	2018	2019	2020	2021
PLAĆE I NAKNADE TROŠKOVA ZAPOSLENIH (ukupno)	2.071.061,0 0 KM	1.978.356,0 0 KM	2.109.506,0 0 KM	2.315.895,0 0 KM	2.510.189,0 0 KM	2.799.441,0 0 KM
Bruto plaće	1.485.560,0 0 KM	1.469.217,0 0 KM	1.588.198,0 0 KM	1.757.768,0 0 KM	1.996.437,0 0 KM	2.183.949,0 0 KM
Naknade troškova zaposlenih i vijećnika	422.434,00 KM	349.233,00 KM	350.617,00 KM	364.425,00 KM	291.806,00 KM	371.648,00 KM
Doprinosi poslodavca i ostali doprinosi	163.067,00 KM	159.906,00 KM	170.691,00 KM	193.702,00 KM	221.946,00 KM	243.844,00 KM
MATERIJALNI IZDACI (ukupno)	691.389,00 KM	644.096,00 KM	1.037.249,0 0 KM	1.055.064,0 0 KM	1.299.526,0 0 KM	1.027.838,0 0 KM
TEKUĆI GRANTOVI (ukupno)	2.668.623,0 0 KM	2.432.018,0 0 KM	2.611.851,0 0 KM	2.685.074,0 0 KM	3.045.752,0 0 KM	2.610.641,0 0 KM
Subvencije	2.668.623,0 0 KM	2.432.018,0 0 KM	2.611.851,0 0 KM	2.685.074,0 0 KM	614.532,00 KM	483.361,00 KM
Grantovi neprofitnim organizacijama					2.431.220,0 0 KM	1.970.029,0 0 KM
Drugi tekući rashodi						157.251,00 KM

Tablica 23 – Struktura ostvarenih rashoda (Izvor: Grad Livno)

U Tabeli 24 su prikazana sredstva za financiranje grada Livna za razdoblje od 2016.-2021. godine. U 2020. godini bili su najveći kapitalni izdaci i iznosili su 6.259.953 KM. U navedenoj godini investirano je u vodoopskrbni sustav, okončana je situacija za izgradnju Sirarske ulice, zatim Glazbene škole, i za igralište sa umjetnom travom na Zgonima. Isto tako je u 2020. godini potpisan je ugovor za led javnu rasvjetu čime je smanjena ušteda za energiju u 2021. godini. za 20%. U 2020. nabavljena je oprema za katastarska oprema u vrijednosti 22.372 KM.

Izdaci za kamate su se tijekom godina smanjivale, a najniže su bile u 2021. godini u iznosu od 23.996 KM

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
IZDACI ZA KAMATE I OSTALE NAKNADE (ukupno)	145.208,00 KM	134.896,00 KM	123.984,00 KM	43.511,00 KM	33.735,00 KM	23.996,00 KM
KAPITALNI IZDACI ukupno	2.150.677,0 0 KM	2.013.201,0 0 KM	2.433.311,0 0 KM	1.364.091,0 0 KM	6.259.953,0 0 KM	2.363.457,0 0 KM
Izdaci za pribavljanje zgrada i objekata	390.663,00 KM	248.276,00 KM	139.228,00 KM	122.263,00 KM	4.509.980,0 0 KM	1.100.239,0 0 KM
Izdaci za investiciono održavanje zgrada i objekata	1.613.301,0 0 KM	1.694.845,0 0 KM	2.215.001,0 0 KM	1.112.793,0 0 KM	1.521.289,0 0 KM	1.054.549,0 0 KM
Izdaci za nabavku postrojenja i opreme	30.000,00 KM	15.144,00 KM	49.268,00 KM	16.301,00 KM	70.000,00 KM	105.956,00 KM
Izdaci za neproizvedenu im.					22.372,00 KM	
Izdaci za nabavu stalnih sredstava u	116.713,00	54.936,00	29.814,00	39.951,00	64.338,00	32.635,00

obliku prava	KM	KM	KM	KM	KM	KM
Izdaci za otplate dugova				72.783,00 KM	71.974,00 KM	70.078,00 KM

Tablica 24 – Sredstva za financiranje Grada Livna (Izvor: Grad Livno)

U Tabeli 25 prikazana su doznake nižim potrošačkim jedinicama za razdoblje od 2016.-2021. godine. Korisnici Grada Liva su: Narodno sveučilište, Vatrogasno društvo, Općinsko javno pravobraniteljstvo, DV Pčelice, Crveni križ i Centar za socijalni rad. Narodnom sveučilištu Livno kroz razdoblje od 2016.-2020. godine isplaćivano je 125.000 KM, a u 2021. godini iznos je povećan za 3.600 KM. Budući da se ranije isplaćivao regres i božićnica iz proračunske pričuve, u 2021. godini isplatili su iz vlastitih sredstava.

U 2020. godini Vatrogasno društvo je ugasilo račun, te je prešlo na financiranje iz proračuna Grada Livna, a pripojena je službi za Civilnu zaštitu i vatrogastvo.

Crvenom križu se dodjeljuju sredstva u jednakom iznosu od 70.000 KM kroz razdoblje od 2016.-2021. godine.

Općinskom javnom pravobraniteljstvu je povećan iznos u 2021. godini, a razlog je otpremnina zbog odlaska u mirovinu.

DV Pčelice je u 2020. godini isplaćen iznos od 375.000 KM, što je za 58.000 KM više u odnosu na prethodne godine. Zbog povećanog broja upisa djece u vrtić, proširen je kapacitet DV Pčelice, te je uposleno 5 djelatnika, što je rezultiralo i povećanjem izdataka u 2020. godini za 58.000 KM.

Centar za socijalni rad ima lagana odstupanja kroz godine, najveće smanjenje je bilo u 2017. godini od 5%, a najveći porast od 6% u 2018. godini. Pored plaća i naknada, najveći dio sredstava ide na jednokratne pomoći za socijalno ugrožene obitelji, te za smještaj za štíćenike domova i za troškove sahrane.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
DOZNAKE VANJSKIM KORISNICIMA (ukupno)	1.268.392,0 0 KM	1.222.049,0 0 KM	1.262.461,0 0 KM	1.297.912,0 0 KM	1.249.092,0 0 KM	1.199.444,0 0 KM
Narodno sveučilište	125.000,00 KM	125.000,00 KM	125.000,00 KM	125.000,00 KM	125.000,00 KM	128.600,00 KM
Vatrogasno društvo	140.000,00 KM	123.280,00 KM	143.100,00 KM	161.291,00 KM	61.219,00 KM	
Općinsko javno pravobraniteljstvo	98.546,00 KM	97.000,00 KM	88.111,00 KM	108.381,00 KM	113.762,00 KM	114.164,00 KM
DV Pčelice	317.000,00 KM	317.000,00 KM	317.000,00 KM	317.000,00 KM	375.000,00 KM	378.833,00 KM
Crveni križ	70.000,00 KM	70.000,00 KM	70.000,00 KM	70.000,00 KM	70.000,00 KM	70.000,00 KM
Centar za socijalni rad	517.846,00 KM	489.769,00 KM	519.250,00 KM	516.240,00 KM	504.111,00 KM	507.847,00 KM

Tablica 25 - Doznake nižim potrošačkim jedinicama (izvor: Grad Livno)

Procjena ukupnih prihoda Grada Livna za razdoblje 2022.-2027.

Planiranje poreznih prihoda za 2022. godinu temeljeno je na Projekcijama Odjeljenja za makroekonomsku analizu UNO i postojećem Zakonu o raspodjeli, a povećanje za razdoblje 2023.-2027. temeljimo na izmjenama Zakona raspodjeli javnih prihoda u FBiH kojim bi uslijedilo i povećanje prihoda u raspodjeli za JLS sa 8,42% na preko 9%.

Povećanje neporeznih prihoda, posljedica je usvajanja izmjena Zakona o izdvajanju u usmjeravanju dijela prihoda poduzeća ostvarenog korištenjem hidroakumulacijskih objekata i izmjeni Odluke o komunalnoj naknadi kojim su uvedeni novi obveznici sa značajnijim iznosima.

Tekući grantovi su temeljeni na izvršenjima iz prethodnih godina s očekivanim blagim povećanjem s obzirom na izmjene već spomenutog Zakona o raspodjeli pa je za očekivati da će povećanje priljeva u županijski i federalni proračun, utjecati na iznos sredstava za potpore gradovima i općinama.

Kapitalni grantovi su planirani temeljem prosječnog izvršenja na ovoj poziciji u zadnjih nekoliko godina.

Povećanje planiranih akumuliranih sredstava prije svega u 2023. godini temelji se na trenutno raspoloživim novčanim sredstvima iskazanim po završnom računu za 2021. godinu, s tim da je samo dio namjenskih sredstava uključen u Proračun za 2022. godinu (942.000 KM).

Vrsta prihoda	Planirani/projicirani prihodi izraženi u KM					
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
1. POREZNI PRIHODI (ukupno)	6.208.858	6.485.000	6.500.000	6.550.000	6.550.000	6.600.000
2. NEPOREZNI PRIHODI (ukupno)	5.190.900	5.500.000	6.000.000	6.000.000	6.000.000	6.100.000
3. TEKUĆI GRANTOVI	1.695.000	1.800.000	1.800.000	1.800.000	1.800.000	1.800.000
4. KAPITALNI GRANTOVI	960.000	600.000	700.000	500.000	500.000	600.000
PRIHOD/PRIMITCI TEKUĆE GODINE 1+2+3+4	14.054.758	14.385.000	15.000.000	14.850.000	14.850.000	15.100.000
prihodi i primitci iz namjenskih sredstava akumuliranih na TR računima	942.000	2.000.000	1.000.000	700.000	500.000	500.000
UKUPNA RASPOLOŽIVA SREDSTVA	14.996.758	16.385.000	16.000.000	15.550.000	14.350.000	15.600.000

Tablica 26 - Struktura planiranih/projiciranih ukupnih prihoda u Proračuna Grada Livna za razdoblje 2022.-2027.
(Izvor: Grad Livno)

Procjena ukupnih rashoda Grada Livna za razdoblje 2022.-2027.

Postupno povećanje tekućih izdataka utemeljeno je na povećanju broja uposlenih na način da se popune upražnjene pozicije po Pravilniku o sistematizaciji radnih mjesta i eventualnom postupnom povećanju plaća. Slijedom toga, rastu doprinosi poslodavca i izdatci za materijal i usluge.

Povećanje ukupno raspoloživih sredstava, odražava se na postupno povećanje tekućih grantova i kapitalnih transfera u odnosu na 2022. godinu i proteklo razdoblje.

Tekuća rezerva ostaje na gotovo isto istoj razini kao i prethodnih godina dok se kamate na kredite smanjuju budući da se smanjuje razdoblje otplate kredita za koje se kamata obračunava.

Postupno povećanje, kako tekućih rashoda, planirano je i za doznake nižim potrošačkim jedincima kroz povećanje sredstava proračunskim korisnicima.

Povećanje kapitalnih izdataka planirano je povećanjem izdataka za otplatu kredita po otplatnom planu i povećanju kapitalnog proračuna uslijed povećanja iznosa akumuliranih sredstava iz prethodnih godina u najvećoj mjeri 2023. godini.

Vrsta	Planirani/projicirani rashodi izraženi u KM					
	2022	2023	2024	2025	2026	2027

1. TEKUĆI IZDACI	8.206.867	8.276.000	8.596.000	9.110.000	9.340.000	9.660.000
Bruto plaće i naknade	3.142.797	3.000.000	3.200.000	3.400.000	3.600.000	3.800.000
Doprinos poslodavca	290.520	324.000	345.000	360.000	390.000	410.000
Izdaci za materijal i usluge	1.100.000	1200.000	1.300.000	1.400.000	1.400.000	1.500.000
Tekući grantovi	3.481.550	3.500.000	3.500.000	3.700.000	3.700.000	3.700.000
Kapitalni transferi za sufinanciranje projekata	60.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Kamata po kreditima	22.000	22.000	21.000	20.000	20.000	20.000
Tekuća rezerva	110.000	130.000	130.000	130.000	130.000	130.000
2. DOZNAKE NIŽIM POT, JEDINICAMA	1.264.891	1.300.000	1.400.000	1.400.000	1.400.000	1.400.000
3. KAPITALNI IZDACI	5.525.000	8.309.000	6.004.000	5.040.000	3.610.000	4.540.000
Otplate kredita	660.000	900.000	900.000	900.000	900.000	900.000
Kapitalni izdatci iz tekućih sredstava - Kapitalni plan proračun	3.923.000	3.909.000	4.104.000	3.440.000	2.210.000	3.140.000
Kapitalni izdatci iz prenesenih sredstava Kapitalni plan proračun	942.000	2.000.000	1.000.000	700.000	500.000	500.000
RASHODI, DOZNAKE I IZDATCI (1+2+3)	14.996.758	16.385.000	16.000.000	15.550.000	14.350.000	15.600.000

Tablica 27 - Struktura planiranih/projiciranih ukupnih rashoda u proračunu Grada Livna za razdoblje 2022.-2027.
(Izvor: Grad Livno)

Analiza proračuna i projekcije financiranja realizacije strategije razvoja

Kad je riječ o izvorima financiranja, najveći izvor sredstava kroz sve projiciranje godine jesu sredstva iz proračuna Grada Livna.

Ostali izvori financiranja, potpore viših razina vlasti, prenesena proračunska sredstva i sredstva iz eksternih izvora čije povećanje planiramo postupno iz godine u godinu očekujući otvaranje novih izvora financirana na projektnoj bazi za što se postupno kadrovski ojačavamo.

Izvori financiranja Strategije Grada Livna	Predviđanja						UKUPNO 2022-2027
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
PRORAČUN Grada Livna	13.201.758	12.585.000	13.200.000	12.900.000	11.950.000	13.100.000	76.936.758
VANJSKI IZVORI							
Iz eksternih izvora (<i>kredit, ostala proračunska sredstva, ostali donatori</i>)	100.000	2.000.000	1.000.000	700.000	500.000	500.000	4.800.000
Kredit							
Kapitalni grantovi od stranih Vlada, prekogranična suradnja	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	1.200.000

Kapitalni grantovi od Države							
Kapitalni grantovi od Federacije	700.000	700.000	700.000	700.000	700.000	700.000	4.200.000
Kapitalni grantovi od HBŽ	600.000	600.000	600.000	600.000	600.000	600.000	3.600.000
Kapitalni grantovi od javnih poduzeća							
Iz eksternih izvora (Sredstva EU)	195.000	300.000	300.000	400.000	400.000	500.000	2.095.000
UKUPNO	14.996.758	16.385.000	16.000.000	15.500.000	14.350.000	15.600.000	92.831.758

Tablica 28 - Pregled procjene po glavnim izvorima financiranja za razdoblje 2022.-2027. godine (Izvor: Grad Livno)

Opisati stanje iz donje tabele... (OVO ĆE SE DORADITI KADA SE RAZRADE MJERE)

Ekonomski razvoj	Društveni razvoj	Održivi infrastrukturni razvoj	Ukupno
%	%	%	%

Tablica 29 - Indikativna raspodjela sredstava za financiranje razvoja po sektorima (u mil. KM)

2.2. SWOT analiza i strateško fokusiranje

a) Pregled unutrašnjih i vanjskih faktora – SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Divlji konji kao turistička atrakcija - Livanjski sir kao brand - Livanjsko polje kao najveće kraško polje na svijetu - Bogata kulturno-povijesna baština (prvo pisano spominjanje Livna 892. godine) - Čist zrak - Grad na 3 rijeke i 2 jezera - Grad s najviše sunčanih dana u BiH - Izloženost vjetrovima tijekom cijele godine - Dostupnost poslovnih zona - Mnogobrojna dijaspora spremna ulagati u Livno - Izrazita prilika za razvoj drveno prerađivačkog sektora - Velike površine za razvoj stočarstva i ratarstva - Tradicija u poljoprivrednoj proizvodnji, posebno u mljekarstvu - Zemljopisni položaj Livna i povezanost s razvijenom Dalmacijom - Mala zračna luka na Brdima - Sjedište brojnih institucija županije - Franjevačko muzej i galerija Gorica-Livno - Globalna prepoznatljivost ljudi porijeklom iz Livna u kulturi, sportu, gospodarstvu... - Ležište mineralnih sirovina (tresetište) - Glazbena škola 	<ul style="list-style-type: none"> - Niska iskorištenost proizvodnje energije - Nesređenost zemljišnih knjiga - Zastarjela prostorno planska dokumentacija - Usitnjenost poljoprivrednog zemljišta - Nepovoljna struktura gospodarstva-mali udio proizvodnje a veliki udio trgovine - Međusobna nepovezanost s drugim općinama i gradovima - Neadekvatna organizacija gradske uprave - Neaktivan odnos uprave prema gospodarstvu i investitorima - Nedovoljna primjena IKT tehnologija u javnoj upravi - Nedovoljno razvijena vodovodna i kanalizacijska mreža - Neznanje i nezainteresiranost stanovništva oko pravilnog odlaganja otpada i reciklaže - Nedostatak aktivnih demografskih mjera - Slabo upravljanje otpadom i niska svijest stanovništva za okoliš - Slaba briga i zaštita za vodne i općenito prirodne resurse - Nepostojanje sustava navodnjavanja i odvodnje u Livanjskom polju - Nepostojanje poljoprivredne infrastrukture - Nepovoljna struktura stanovništva i negativan prirodni prirast stanovništva - Iseljavanje stanovništva - Smanjenje broja učenika - Niska stopa zaposlenosti i visoka stopa nezaposlenosti - Nepostojanje organiziranog turističkog sustava - Nemaran odnos pojedinaca prema prirodnim resursima (izazivanje požara, bacanje smeća i sl.) - Nefunkcionalne mjesne zajednice
PRILIKE	PRIJETNJE

<ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja autoceste Split – Banja Luka - Dostupnost EU i drugih izvora financiranja - Južna interkonekcija plinovoda – odvojak za Livno - Digitalna transformacija i informatizacija - Povećana potražnja za specifični turističkim sadržajima koje može pružiti Livno - Povećana potražnja za hranom i osiguranjem prehrambenim proizvodima, posebno organskom i ekološki uzgojenom hranom - Prekogranična i međuopćinska suradnja - Klimatski pogodno područje za korištenje obnovljivih izvora energije 	<ul style="list-style-type: none"> - Nemogućnost izvoza poljoprivrednih proizvoda u EU - Bolja konkurentnost susjednih općina i gradova - Prirodne nepogode - Loš kreditni rejting zemlje - Nestabilna sigurnosna situacija u zemlji i svijetu - Politička nestabilnost u BiH - Negativne posljedice zaraznih i drugih bolesti (pandemije, epidemije i sl.) - Migrantska kriza - Ograničavanje pristupa vanjskim izvorima financiranja - Zaobilaznje Livna u strateškim državnim infrastrukturnim projektima
---	--

b) Strateško fokusiranje

Temeljem provedene SWOT analize te analize vanjskih čimbenika Grad Livno je definirao tri ključna pravca razvoja do 2027. godine. Grad Livno se u sljedećem razdoblju želi razvijati u sljedećim ključnim pravcima razvoja:

1. Održiv razvoj gospodarstva utemeljenog na prirodnim i kulturnim resursima Livna i privlačenje ulaganja u Livno s posebnim naglaskom na proizvodno i izvozno orjentirano poduzetništvo te razvoj poljoprivrede i turizma

Livno je bogato prirodnom ali i kulturno-povijesnom baštinom koja još uvijek nije u potpunosti vrednovana u kontekstu gospodarskog razvoja. Pored prirodne i kulturno-povijesne baštine Grad Livno ima razvijenu u poslovnu infrastrukturu. Međutim, unatoč ovim resursima ne dolazi da značajnijeg rasta gospodarstva. Livno još uvijek nije prepoznatljivo kao sredina koja privlači ulaganja. Isto tako poljoprivredna proizvodnja nije na razini na kojoj bi mogla biti uzimajući u obzir sve resurse koji stoje na raspolaganju. U posljednje vrijeme Grad Livno postaje prepoznatljivo kao turistička destinacija, ali prvenstveno zbog divljih konja kao jedinstvene turističke atrakcije, ali nema sustavnog pristupa razvoju turizma i razvijenih turističkih kapaciteta i sadržaja. Stoga je jedan od ključnih pravaca razvoja Grada Livna održivo korištenje ovih resursa za daljnji razvoj poljoprivrede i razvoj turizma te privlačenje ulaganja u Livno s posebnim naglaskom na proizvodno i izvozno orjentirano gospodarstvo, te prepoznatljivi turistički sadržaj koji će biti integriran s poljoprivrednom proizvodnjom.

2. Poboljšanje kvalitete života i smanjenje trenda iseljavanja stanovništva s posebnim naglaskom na zadržavanje mladih

Trend iseljavanja stanovništva i negativna stopa nataliteta zahtjevaju aktivnosti na podizanju ukupne kvalitete života i stvaranje pretpostavki za bolji i sadržajiniji društveni život građana, koji uključuje i kvalitetnije obrazovanje, kvalitetniju zdravstvenu zaštitu i kvalitetnije socijalne usluge, sadržajiniji sport i kulturu. Također, kvaliteta i učinkovitost javne uprave predstavlja temelj za budući razvoj Livna, te Grad Livno želi usmjeriti svoje napore u smjeru digitalne transformacije javne uprave. Bez učinkovitog javnog sektora neće biti moguće na kvalitetan način napraviti pomake u svim drugim sektorima i sferama društvenog i gospodarskog razvoja. U kontekstu ovog pravca razvoja Grad Livno će usmjeriti svoje napore na donošenje demografskih mjera koje će pozitivno utjecati na strukturu stanovništva.

3. Razvoj javne infrastrukture i javnih usluga na načelima održivog razvoja i zaštite okoliša

Prirodna baština je jedan od ključnih resursa koje ima Grad Livno i koji predstavljaju jedan od temelja budućeg razvoja. Utoliko zaštita okoliša i podizanje svijesti stanovništva o potrebi i važnosti čiste i očuvane sredine jeste jedan od ključnih pravaca razvoja. Također, kvaliteta komunalne i tehničke infrastrukture preduvjet je za podizanje ukupne kvalitete života ljudi kao i za stvaranje boljih uvjeta za poslovanje. Međutim, razvoj komunalne i tehničke infrastrukture treba biti utemeljen za načelima održivosti. Stoga je ključno usmjeriti pažnju na zaštitu i obnovu prirodnih ekosustava, održivu upotrebu resursa i kvalitet zraka. Grad Livno se također želi osloniti i na globalne ciljeve razvoja kao i na cilj Europske unije koji se odnosi na zelenu tranziciju.

2.3. Vizija razvoja i strateški ciljevi

a) Vizija razvoja

Vizija Grada Livna je dugoročna izjava o željenom stanju koja izlazi izvan vremenskog okvira ove strategije ali kojoj Grad Livno stremi u dugoročnom razdoblju. Vizija je izjava s kojom se svi građani Livna mogu i trebaju poistovjetiti.

Vizija Grada Livna

Grad Livno će biti grad dinamičnog gospodarstva, razvijene poljoprivrede, prepoznatljive turističke ponude i očuvanog okoliša

Vizija Grada Livna temelji se na tri ključne vrijednosti:

- *Ljudi* – Livno je bogato iznimnim ljudima, kako onima koji žive u Livnu ,tako i brojnoj dijaspori koja se afirmira na globalnoj razini kako u kulturi, tako u gospodarstvu ili sportu i na kojima se može i mora temeljiti budući razvoj Livna
- *Očuvana prirodna baština* - Livno je bogato jedinstvenom prirodnom baštinom koja može i mora biti temelj održivog gospodarskog razvoja Livna
- *Bogata kulturno-povijesna baština* – Livno je bogato kulturno-povijesnom baštinom koja može i treba biti temelj kako društvenog tako i gospodarskog razvoja Livna

b) Strateški ciljevi

Strateški ciljevi kojima će Grad Livno postići ostvarenje vizije razvoja predstavljaju sadržaj ili promjene koje moraju biti postignute kako bi strategija Grada Livna bila uspješna. Strateški ciljevi definiraju pokazatelje, terminski okvir i troškove (inpute i outpute) provedbe. Kada se postavljaju, mora se voditi briga o tomu da oni moraju biti „pametni“ odnosno „SMART“ što znači da moraju biti:

- Specifični – **Specific**
- Mjerljivi – **Measurable**
- Realni za postići – **Achievable**
- Relevantni – **Relevant**
- Vremenski usklađeni – **Timed**.

Temeljem analize stanja, definiranih pravaca razvoja i željene vizije razvoja Grada Livna, a uzimajući u obzir metodologiju koja preporučuje da se razvoj određene lokalne zajednice što više fokusira, definirana su tri ključna strateška cilja razvoja Grada Livna do 2027. godine:

Strateški cilj (SC) 1: Grad razvijenog i dinamičnog gospodarstva utemeljenog na prirodnim resursima

Strateški cilj Grada Livna je razviti Grad Livno kao mjesto dinamičnog gospodarstva sa razvijenom poljoprivredom, razvijenim turizmom i intenziviranim ulaganjima s posebnim naglaskom na proizvodno i izvozno orijentirano gospodarstvo i koje će biti utemeljeno na održivom korištenju prirodnih i društvenih resursa.

Grad Livno u svoj gospodarski razvoj treba temeljiti na tri ključna elementa koji čine ovaj strateški cilj: razvoj poljoprivrede i podizanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje utemeljene na održivom korištenju prirodnih resursa kojima Livno obiluje i koji mu daju specifičnost i prepoznatljivost; turizam kao tercijarna djelatnost može doprinijeti povećanju prepoznatljivosti i afirmaciji prostora te u kombinaciji s poljoprivredom može doprinijeti značajnijem gospodarskom razvoju Grada Livna i otvaranje novih radnih mjesta, a s posebnim naglaskom na povezivanje poljoprivrede i turizma; privlačenje ulaganja u Livno jedan je od stupova ovog strateškog cilja s tim da privlačenje ulaganja prvenstveno treba biti usmjereno na proizvodno i izvozno orijentirana ulaganja, a opet utemeljena na prirodnim resursima i njihovo održivo korištenje.

Ostvarenje strateškog cilja 1 pratit će se kroz odabrane pokazatelje utjecaja na temelju kojih će se moći ocijeniti stupanj promjena u okruženju. Strateški cilj 1 obuhvaća tri ključna pokazatelja za koje su definirane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja.

STRATEŠKI CILJ 1 - Grad razvijenog i dinamičnog gospodarstva utemeljenog na prirodnim resursima	Pokazatelj utjecaja	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	- Rang razvijenosti Grada Livna	49	35
	- Stupanj zaposlenosti	19,6%	25%
	- Stupanj nezaposlenosti	39,6%	35%

Pri definiranju Strateškog cilja 1 i elemenata koji se odnose na gospodarski razvoj u Strategiji razvoja Grada Livna za razdoblje 2022.-2027. godine uzeti su u obzir strateški ciljevi Federacije BiH i Hercegbosanske županije kao i Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH koji utvrđuje zajedničke pod ciljeve i pokazatelje za sve razine vlasti u BiH (zajednički minimum).

Grad Livno	Strateški cilj 1: Grad razvijenog i dinamičnog gospodarstva utemeljenog na prirodnim resursima
Strategija razvoja FBiH 2021-2027	Strateški cilj 1. Ubrzan ekonomski razvoj
Strategija razvoja Hercegbosanske županije 2021-2027	Strateški cilj 1. Ubrzan ekonomski razvoj
Ciljevi održivog razvoja (SDG)	<p>Ciljevi održivog razvoja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cilj 1. Svijet bez siromaštva - Cilj 2: Nula gladnih - Cilj 8. Dostojan rad i ekonomski rast - Cilj 9. Industrija, inovacije i infrastruktura <p>Pravci razvoja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1: Pametan rast - 2: Društvo jednakih mogućnosti

Strateški cilj (SC) 2: Grad kvalitetnog i sadržajnog života građana

Grad Livno želi stvoriti kvalitetno ozračje za život građana kroz razvoj i poboljšanje društvene infrastrukture i društvenih usluga. Ovo podrazumijeva kvalitetnije obrazovanje, kvalitetniju zdravstvenu zaštitu, kvalitetniju socijalnu skrb, te kvalitetniji i bogatiji kulturni i sportski život u Gradu Livnu, te agilniju i transparentniju javnu upravu.

Grad Livno svoj društveni razvoj treba temeljiti na razvoju potrebne društvene infrastrukture i podizanju njene kvalitete u sektorima koji čine temelje kvalitete društvenog života građana kao što su obrazovanje, zdravstvo i socijalna skrb. Također, pored temeljnih životnih i ljudskih potreba, kvaliteta života se odražava i na dostupnosti i kvaliteti ostalih društvenih sadržaja koji građanima Livna, a posebno mladima, omogućavaju zadovoljavanje sekundarnih potreba koje trebaju činiti kvalitetu življenja u Gradu Livnu kao što su kultura, sport i sl.

Ostvarenje strateškog cilja 2 pratit će se kroz odabrane pokazatelje utjecaja na temelju kojih će se moći ocijeniti vrsta i stupanj promjena u okruženju. Strateški cilj 2 obuhvaća tri ključna pokazatelja za koje su definirane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja.

STRATEŠKI CILJ 2 Grad kvalitetnog i sadržajnog života građana	Pokazatelj utjecaja	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	- Procijenjeni broj stanovnika u Gradu Livnu	32.825	33.200
	- Stopa prirodnog prirasta stanovnika	-6,2	-2
	- Migracijski saldo	-23	-10

Pri definiranju Strateškog cilja 2 i elemenata koji se odnose na društveni razvoj u Strategiji razvoja Grada Livna za razdoblje 2022.-2027. godine uzeti su u obzir strateški ciljevi Federacije BiH i Hercegbosanske županije kao i Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH koji utvrđuje zajedničke pod ciljeve i pokazatelje za sve razine vlasti u BiH (zajednički minimum).

Grad Livno	Strateški cilj 2: Grad kvalitetnog i sadržajnog života građana
Strategija razvoja FBiH 2021-2027	Strateški cilj 2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj
Strategija razvoja Hercegbosanske županije 2021-2027	Strateški cilj 2. Unaprjeđenje društvene infrastrukture
Ciljevi održivog razvoja (SDG)	<p>Ciljevi održivog razvoja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cilj 3: Zdravlje i blagostanje - Cilj 4: Kvalitetno obrazovanje - Cilj 8: Smanjiti nejednakost - Cilj 9: Industrija, inovacije i infrastruktura <p>Pravci razvoja</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1: Pametan rast - 2: Društvo jednakih mogućnosti - 3: Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom

Strateški cilj (SC) 3: Grad razvijene komunalne infrastrukture i čistog okoliša

Grad Livno želi razviti kvalitetnu komunalnu infrastrukturu te osigurati zaštitu okoliša kako bi se razvoj Grada Livna mogao temeljiti na dugoročnim i održivim pretpostavkama.

Okolišni razvoj Livna treba biti utemeljen na održivom razvoju i očuvanom okolišu kao temeljnom resursu za razvoj Livna. Razvoj komunalne infrastrukture predstavlja temelje kvalitete života i gospodarskog razvoja grada, s tim da razvoj ove infrastrukture treba biti utemeljen na načelima zelene tranzicije i održivog gospodarenja okolišem.

Ostvarenje strateškog cilja 3 pratit će se kroz odabrane pokazatelje utjecaja na temelju kojih će se moći ocijeniti vrsta i stupanj promjena u okruženju. Strateški cilj 3 obuhvaća tri ključna pokazatelja za koje su definirane početne i ciljne vrijednosti ostvarenja

STRATEŠKI CILJ 3 Grad razvijene komunalne infrastrukture i čistog okoliša	Pokazatelj utjecaja	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	- Pokrivenost kućanstava pitkom vodom s javnog vodovoda	55%	62%
	- Pokrivenost kućanstava kanalizacijskim sustavom	25%	30%
	- Udio selektiranog otpada	0%	5%

Pri definiranju Strateškog cilja 3 i elemenata koji se odnose na infrastrukturni i okolišni razvoj u Strategiji razvoja Grada Livna za razdoblje 2022.-2027. godine uzeti su u obzir strateški ciljevi Federacije BiH i

Hercegbosanske županije kao i Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH koji utvrđuje zajedničke pod ciljeve i pokazatelje za sve razine vlasti u BiH (zajednički minimum).

Grad Livno	Strateški cilj 3: Grad razvijene komunalne infrastrukture i čistog okoliša
Strategija razvoja FBiH 2021-2027	Strateški cilj 1. Resursno efikasan i održiv razvoj
Strategija razvoja Hercegbosanske županije 2021-2027	Strateški cilj 1. Moderna infrastruktura i očuvan okoliš
Ciljevi održivog razvoja (SDG)	Ciljevi održivog razvoja <ul style="list-style-type: none"> - Cilj 6 - Čista voda i sanitarni uslovi - Cilj 7 - Pristupačna energija iz čistih izvora - Cilj 12 - Odgovorna potrošnja i proizvodnja - Cilj 13 - Očuvanje klime - Cilj 15 - Očuvanje života na zemlji Pravci razvoja <ul style="list-style-type: none"> - 1: Pametan rast